

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Socionomprogrammet, 2009

C- uppsats

Människor förändras!

**En kvalitativ studie
om vad som får människor att ändra
inriktning i sina liv.**

Handledare:
Torbjörn Forkby
Göteborgs universitet

Studiens författare:
Henrik Svensson
Peter Tisén

Abstract

Titel: Människor förändras - En kvalitativ studie om vad som får människor att ändra inriktning i sina liv.

Författare: Henrik Svensson och Peter Tisén

Handledare: Torbjörn Forkby

Nyckelord: Resilience, coping, KASAM, empowerment, salutogen, crime, delinquency

Syftet med denna studie är att beskriva och analysera förändringsprocesser, som sker när personer lämnar ett liv där brottslighet spelat en viktig roll, utifrån deras eget perspektiv.

Studiens frågeställningar är:

- Vad är det som får personer, som tidigare begått brott av en sådan omfattning, att det blivit en del av livsföringen, att välja en ny väg?
- Hur växte förändringen fram?
- Kan brytpunkter identifieras och vad karakteriserar dem?

Studien bygger på en kvalitativ ansats där insamlingen av empirin sker igenom fem intervjuer av öppen karaktär. Kontakt med respondenter söktes genom att det skickades ut brev till olika organisationer i västra Sverige: socialtjänst, KRIS och ungdomshem. På detta sätt uppstod det kontakt med fyra respondenter, den femte respondenten uppkom genom snöbollseffekt. Det empiriska materialet analyseras genom Ad- hoc analys.

För att förstå den insamlade empirin används olika teorier och begrepp exempelvis socialekologi, coping, KASAM och resiliens som är det mest framträdande begreppet. Resiliens är ett begrepp som kommer från engelskans "resilience" och som har fler olika betydelser, översättningar samt användningar. I denna studie så används resiliens för begrepp som exempelvis bemästrande, motståndskraft, vändpunkter och förändringsprocesser.

Det går inte peka på endast en sak som gör att människor som lever ett kriminellt liv väljer att förändra sitt liv. Det är en process som sker när förändringsbeslutet skall växa fram. En process som oftast är individuell och där en mängd olika händelser och skeenden har betydelse och inverkan på beslutet att förändra sig.

Några viktiga faktorer går att utskilja som ett mönster hos respondenternas förändringsprocess. Att bryta helt med den kriminella världen är ett måste för att förändra sig. Under processen så sker det en personlig mognad där individen själv är en viktig faktor för förändringen. Det är individen själv som måste fatta beslutet om förändringen, om sättet att leva och ta kampen, för förändringen.

Tack

För att skriva en uppsats krävs att flera olika delar samspelar. Vi själva, våra närstående, informanter, kontaktpersoner och handledare har alla på något sätt del i denna slutprodukt.

Vår handledare Torbjörn Forkby, har mycket engagerat väglett oss genom hela uppsatsarbetet. Hans pedagogiska handledningar har gett oss insikter om skrivandets konst och hur ord vägs mot ord. Utan den hjälpen kan vi ärligt säga att uppsatsen sett helt annorlunda ut. Stort tack till Torbjörn!

Vi vill också tacka dem på våra praktikplatser som hjälpte oss med idéer till uppsatsen. Detta gäller även de personer som hjälpte oss att komma i kontakt med personer att intervjua.

Utan de personer vi intervjuat hade uppsatsens innehåll blivit mycket tunt. Vi vill ge dem ett stort tack för deras deltagande. Deras öppna dialog med oss och deras sätt att berätta om sina liv har gett oss inblick i deras liv som varit nödvändig för detta arbete.

Henrik o Peter!

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	5
2. Syfte och problem.....	8
3. Tidigare forskning	10
4. Teoretisk ram	14
Centrala begrepp.....	15
Besläktade begrepp.....	16
5. Metod och materialinsamling	18
Analysmetod.....	22
6. Etik	27
7. Resultat och analys	29
Barn och ungdomsperioden	29
Tiden för vändpunkt	34
Tiden efter vändpunkt.....	39
8. Diskussion	42
Vad är det som får personer, som tidigare begått brott av en sådan omfattning att det blivit en del av livsföringen, att välja en ny väg?	42
Hur växte förändringen fram?.....	43
Kan brytpunkter identifieras och vad karakteriserar dem?	43
Litteraturförteckning.....	47

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

1. Inledning och bakgrund

Brottslighet i Sverige

Att begå enstaka brott under uppväxten behöver inte vara ett tecken på ett avvikande beteende, eller att den unge är på väg att utvecklas ogynnsamt. Det är tvärtom normalt att ungdomar testat att överskrida gränser och provocera vuxenvärlden på olika sätt (Svensson, 2006). När brottslighet däremot blivit en del av livsföringen och påverkar hur den unge uppfattar sig själv, finns stora risker att den unge är på väg att hamna utanför det ordinarie samhället. Vägen tillbaka från att ha levt i en kriminell subkultur är ofta svår och kantad med tvivel, återfall och hinder att överkomma. Trots detta lyckas vissa med att bryta tidigare livsmönster och finna nya sammanhang med andra framtidsplaner än tidigare. I denna uppsats undersöker vi hur denna väg kan se ut. Vi får möta fem personer och fokuserar på hur deras uppväxtförhållanden, vägen in i brottslighet, brytpunkter och vändprocesser såg ut.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) genomför vartannat år en undersökning där ungdomar får svara på om de varit utsatta för brott eller varit delaktiga i brottslig verksamhet (www.bra.se). Det framgår från dessa undersökningar att det är ganska vanligt att ungdomar begår brott någon enstaka gång. Enligt en undersökning från år 2005, visar det sig att ungefär varannan elev i årskurs 9 begått någon förseelse under senaste året (Svensson, 2006). Dessa brott kan handla om att snatta i affärer eller begå våldshandlingar genom att slå eller hota någon.

En del av dem som tidigt begår brott fortsätter med detta i vuxen ålder. De som har ökad risk att bli kriminella är de som redan i tidig ålder visar avvikande beteende i uppförande, uppmärksamhet- eller kunskapsutvecklingen (Andershed, 2005). Detta gäller även för de som växer upp med föräldrar som ger bristande omsorg känslomässigt. Barn med missbrukande föräldrar, föräldrar som själva är kriminella eller lider av psykisk sjukdom har även de, större benägenhet att själva bli kriminella. Detta innebär inte att alla barn som växer upp under sådana förhållanden automatisk själva blir brottslingar.

Vägen att lämna en kriminell livsstil är inte alltid spikrak, utan kan vara kantad av återfall. När det gäller återfallen i brottslighet, är det ungefär 40 % som återfaller, inom tre år (Wittrock, 2007). För att minska risken för återfall är det viktigt att genomföra en insats som är anpassad efter det individuella behovet (Carpelan, Andershed, 2008). Det handlar bland annat om att sätta in de åtgärder som är nödvändiga vid rätt tidpunkt. Dessa åtgärder utgår från risken att återfalla i brott samt det individuella behovet av insatser. Åtgärderna handlar även om att personen vid frigivningen, ska ges de rätta förutsättningarna gällande sysselsättning och bostad för att minska risken för återfall (ibid.).

Samhällets insatser

Brottslighet och annat beteende som uppfattats som avvikande har under lång tid varit föremål för samhällsliga åtgärdsförsök. Under 1600-talet växte praktiker fram som syftade till att avskilja de problematiska individerna från övriga (Levin, 1996). Så kallade arbetshus inrättades för grupper som skulle fostras till att inordna sig under arbetets villkor. Här blandades till en början både barn och vuxna. Efterhand uppfattades denna blandning som problematisk, särskilt att barnen for illa av att visats i samma miljö som mer förhårdade brottslingar. Idén om avskiljning och fostran kompletterades och övertogs av behandlingstanken. Från mitten av 1800-talet tog utbyggnaden fart av institutioner som skulle erbjuda skydd, fostran och behandling för unga fram, men den verkliga expansionen ägde rum i början 1900-talet (Sallnäs, 2000).

Under 1900-talets början omhändertogs barn ofta för att de övergivits eller för att de var fattiga. Då eftersträvades att institutionerna skulle likna ett "hem". Institutionsvården var inte främst tänkt att fungera som ett ställföreträdande hem, utan målet var att ge behandling för olika problem. Efter andra världskriget minskade institutionsvårdens omfattning. Vid 1980-talets början var omkring 2000 barn placerade på institution. I takt med välfärdssamhällets framväxt har orsakerna till omhändertagande förändrats liksom vårdens innehåll. En stor förändring är att nuförtiden, omhändertas inte barn på grund av ekonomiska orsaker, vilket är en följd av utbyggnaden av det generella socialförsäkringssystemet (ibid.). Ungdomar omhändertas idag oftast på grund av sin egen problematik vid exempelvis missbruk eller kriminalitet (Sallnäs, 2000).

Barn- och ungdomsvårdskolor försvann år 1982 som begrepp, i och med den nya socialtjänstlagen. Dessa ändrades då till hem för vård och boende, så kallade HVB- hem. År 2007, var cirka 21 500 barn och ungdomar i Sverige omhändertagna, minst ett dygn, för vård utanför det egna hemmet någon gång under året. De flesta placerades i familjehemsvård (Socialstyrelsen, 2008:9).

Institutionernas avskiljningsprincip, att vissa problematiska individer placeras utanför det ordinarie samhället, kom att kritiseras allt kraftigare senare delen av 1900-talet (Forkby, 2005). Principer om normalisering och att skapa förändringar i den unges naturliga sammanhang förtydligades och därmed prioriterades olika former av öppenvård allt högre.

Det finns i Sverige idag flera olika typer av öppenvårdsinsatser som ges som hemmaplanslösningar. Den vanligaste insatsen är samtalsstöd till enskilda eller familjer. Andra insatser som är vanligt förekommande är familjepedagogiska insatser och kvalificerade kontaktpersoner. Den omtalade insatsen MST (multisystemisk terapi) fanns att tillgå i 16 procent av kommunerna (Socialstyrelsen, 2006) .

Det finns idag en rad olika påverkansprogram för ungdomar. Några exempel på dessa är krim¹- programmet som ska hjälpa personerna att tänka på ett nytt, eller annat sätt om sin kriminalitet. ART² syftar bland annat till att hjälpa personer att hantera sin ilska. PDS³ är ett program som syftar till att ge större självinsikt och bättre förståelse för sin omgivning och hur den egna personen och omgivningen samverkar.

En lagstiftningsförändring som berör vårt område är att kommunerna, sedan 1 januari 2008, är tvungna att erbjuda medling vid brott där gärningsmannen är under 21 år. Detta är frivilligt för de inblandade och innebär att brottsoffer och gärningsman möts för att samtala om brottshändelsen bland annat i syfte att förhindra nya brott, genom att utveckla ansvarskänsla hos den som begått brottshandlingen.

Det finns trots olika stödprogram och verksamheter, mycket kvar att lära om hur vägen tillbaka från ett kriminellt liv kan se ut och hur stöd kan utformas. Det finns stor variation och osäkerhet kring vilka insatser som fungerar, särskilt när det handlar om enskilda individer (Carpelan, Andershed, 2008). Det finns många krafter i en förändringsprocess, som ligger utanför ramen för olika behandlings- och stödprogram. Det är därför viktigt att undersöka hur sådana processer kan se ut från den enskildes sida.

¹ Se bilaga 1.

² Se bilaga 1.

³ Se bilaga 1.

2. Syfte och problem

Syftet med denna studie är att beskriva och analysera förändringsprocesser, som sker när personer lämnar ett liv där brottslighet spelat en viktig roll, utifrån deras eget perspektiv.

Frågeställningar

De frågeställningar vi använder av oss av för att besvara syftet är följande:

- Vad är det som får personer, som tidigare begått brott av en sådan omfattning, att det blivit en del av livsföringen, att välja en ny väg?
- Hur växte förändringen fram?
- Kan brytpunkter identifieras och vad karakteriserar dem?

För att förstå detta har vi ställt underfrågor för att se var förklaringarna till deras beslut att ändra riktning kan finnas. De delteman och underfrågor vi ställt rör sig kring; socialt engagemang, socialt stöd, anknytning och band till andra, skolengagemang, personlighet, attityd till behandling, förebilder samt auktoriteter. Dessa delar har följt med i de tre områden vi undersökt. Områdena handlar om personernas upplevelser under barndomen, upplevelser under tiden för förändringsbeslutet samt tiden efter beslutet om förändring.

Avgränsning

Personerna som ingår i denna studie har haft problematisk uppväxt i någon form. De har varit dömda eller omhändertagna på grund av kriminell problematik, bytt livsriktning eller beslutat sig för att bryta med det kriminella beteendet. Vi kan alltså inte uttala oss om förändringsprocesser för andra grupper som levt under sådana svåra livsbetingelser, även om vi kopplar vår undersökning mot forskning som rör mer generella aspekter i förändringsprocesser. En i det här sammanhanget kanske viktigare avgränsning är att vi vill fånga de intervjuades egna perspektiv på sina förändringsprocesser. Det skulle självfallet ha kunnat ge andra dimensioner till studien om även närstående intervjuats, men vi ville här prioritera den egna självförståelsen då denna har stor betydelse för hur identiteten konstrueras. En avgränsning av metodologisk karaktär är att vi inte studerat förändringsprocesserna i realtid, utan det rör sig om återgivning i efterhand vilket innebär olika former av svårigheter såsom att det kan vara svårt att minnas vissa händelser, att man i efterhand betonar vissa saker mer än andra på grund av det sociala sammanhang individen ingår i, se metoddiskussionen.

Begreppsförklaringar

Stressorer: är olika saker eller händelser som påverkar oss människor i olika sammanhang exempelvis våld, krig, droger med mera. Dessa påverkar oss psykiskt, fysiskt och socialt.

Risikfaktorer: syftar på eget beteende, sociala strukturer eller historiska faktorer som innebär ökad risk att utveckla ett destruktivt beteende, exempelvis genom brottslighet eller missbruk.

Skyddsfaktorer: är faktorer som finns omkring oss i form av samhällets resurser men även inre faktorer. I denna uppsats syftar skyddsfaktorer både på inre och yttre faktorer som en individ utvecklar eller har tillgång till, för att klara påfrestningar i vardagen.

Identitet: syftar här på uppfattningen om vem man upplever sig vara i olika situationer. Människor uppfattar sig olika beroende på, om man är barn i familjen, tillsammans med vänner eller i andra situationer. Uppfattningen om sig själv påverkas utifrån vilka vi umgås med och hur vi blir bemötta. Identiteten förändras även med tiden vilket gör att berättelsen om sig själv kan förändras utifrån hur synen på sin egen roll och identitet förändras.

3. Tidigare forskning

Följande kapitel behandlar tidigare forskning som kan relateras till vårt undersökningsområde. Det finns mycket forskning som kan kopplas till detta fält. Vi har velat fånga forskning som skiljer sig i tillvägagångssätt, utgångspunkter och tid, från mitten av 1900-talet fram till en nyligen presenterad studie från Sverige.

Allmänt om forskningen

Det finns mycket forskning om riskfaktorer som inverkar på vem som påbörjar en problematisk bana i någon form. Riskfaktorer som leder till exempelvis kriminalitet finns väl beskrivet och utformade i studier och formulär som bekräftar att personer som hamnar inom vården, faktiskt också har haft just de problem som riskfaktorerna pekar på (Benard, 1991). Det är dock inte så enkelt att förstå vem som kommer att påbörja ett riskbeteende. Enligt Lagerberg, Sundelin (2000) beror detta bland annat på tröskeleffekten. Den kan beskrivas som att människor som utsätts för flera stressorer under viss tid, kan få en ansamling av problematik vilket i sin tur kan öka riskerna för en negativ karriär. En sådan upplagring kan exempelvis visa sig genom att någon tycks överreagera i en viss situation och ge en, tillsynes inadekvat reaktion (ibid.).

Det är förståeligt att barn som växer upp i riskmiljöer, förväntas klara sig sämre än de som växer upp under goda förhållanden. Men retrospektiv forskning visar att det inte alltid förhåller sig så (Turesson, 2009/ Rutter, 2000). Forskning som undersöker vilka motståndskrafter dessa barn har och gör bruk av kan samlas under begreppet resiliens (Rutter, 2000) Denna forskning kan visa förhållanden som varit problematiska och som kan medverka till en avvikandekarriär. Men den forskningen kan inte besvara hur barn som lever under liknande förhållanden inte utvecklar en sådan livsföring. Longitudinella studier, alltså där man följt barn under längre tid har däremot kunnat visa olika faktorer i samspel och visa fram olika skyddande faktorer som gjort att ett problembeteende motverkats. När det gäller studier av förändringsprocesser kan både retrospektiva och longitudinella vara av värde.

Kauai studien

I en banbrytande longitudinell studie gjord på ön Kauai/ Hawaii, med början på 1950-talet av E. Werner och R. Smith (Nøvik, 1998/ Rutter, 2000) fann de, trots att barn växte upp i utsatta miljöer med många risk- och stressfaktorer, klarade sig en stor del av barnen väl senare i livet. Därför intresserade de sig att söka rötterna till resiliens. Denna forskning har senare lett fram till flera böcker⁴ i ämnet vilka har det gemensamt att de beskriver och förklarar hur psyket reparerar sig själv efter att varit utsatt för stressfaktorer. Det är enligt Rutter (1996) mindre än hälften av barnen som utsätts för kraftiga stressorer som utvecklar psykopatologiska mönster. Under denna undersökning fann man att barn som behärskar, för sin ålder, adekvata utvecklingsuppgifter har lättare att bemästra sin situation. Detta betyder

⁴ Exempel på utgivna böcker: *The resilience self* (Wolin, S.). *Vulnerable, but Invincible* (Werner. E.)

inte att dessa personer klarar sig utan andras stöd, utan sociala relationer. Det stöd som kan ges av andra är av stor vikt för att klara sig väl senare i livet. "Kauai"-studien som pågick under lång tid, beskrev de barn som klarade sig trots stor utsatthet för stressorer, som barn med bland annat hög intelligens som hade lätt för att lära och läsa (Rutter, 2000).

Brytpunkter

Hur brytpunkter kan definieras eller identifieras hos personer som brutit med sitt tidigare mönster finns beskrivet i flera olika studier. Rungay (2004) som studerat kvinnliga förövares väg ut ur kriminalitet, beskriver dessa brytpunkter utifrån framförallt tre faktorer: mognadsprocess, individuell identitet och relationer till andra. Hon menar att förändringen bygger på en mognadsprocess hos individen vilken i sin tur bygger på olika delar. Den individuella identiteten skapas bland annat utifrån partner, föräldrar, arbetsgivare, skola och andra faktorer. Relationer till andra framkallar insikt om att det egna beteendet skapar problem vilket kan leda till personlig förändring.

När den insikten framkommer menar Rungay, att det måste skapas möjlighet till förändring. Identiteten som problembarn, eller förövare finns ofta djupt i personligheten och de ser ofta sig själva som "wrongdoer" (Rungay, 2004 s. 407). För att komma ur detta sätt att se sig själv måste det skapas möjlighet att förändras genom att skapa ny social kontext för individen. Detta sker genom att bland annat skapa motivation och stärkande av självförtroendet.

För att göra detta så menar Rungay att personerna behöver omforma sina tankemönster, "cognitive scripts" (Rungay, 2004 s. 408). För att förstå sitt eget beteende och känna igen vad som får personen att reagera med exempelvis aggression i olika situationer behövs hjälp med att identifiera dessa mönster. Det handlar då inte bara om att lära sig känna igen vad som startar den negativa processen. För att få ett lyckat resultat måste personen, enligt Rungay, skapa nya tankemönster och nya beteendescheman i sitt liv.

När personen har skapat en ny identitet, gäller det att vidmakthålla det nya förhållningssättet. I ett tidigt stadium efter en förändring finns stor sårbarhet, som kan leda till återfall i det gamla beteendet och livsstil. En ny social identitet tar tid att införliva i sig själv och få bekräftad genom andra (Rungay, 2004).

Resiliens skapas hos unga

Under 80-talet belyste Benard (1991), enligt longitudinella studier, att det fanns tydliga gemensamma kännetecken hos barn som visade sig ha stark resiliens. Under denna period diskuterades vad det var som gjorde att vissa barn, som haft det svårt under uppväxten, tycktes klara sig väl senare som vuxna. Det talades då om, som "maskrosbarn" eller som osårbara barn. Dessa barn uppvisade att de hanterade situationer på sätt som gav intryck av att de var osårbara, stresståliga, hade stark självkänsla och verkade vara oövervinnerliga. De var såklart inte osårbara, men de hanterade svårigheter på sätt som gjorde att de kunde gå

vidare i livet. Dessa egenskaper menar Benard, är viktiga för personer utsatta för stressorer och motgångar.

Från en tidig studie av Benard (1991), talar hon om att skapa resiliens hos ungdomar. Med detta menar Benard att det går att skapa förutsättningar för vändpunkter hos personer som varit i riskmiljöer och själva utvecklat ett destruktivt leverne. Det handlar om att skapa förutsättningar, baserat på tidigare forskning, som visar vad som gör att personer ändrar inriktning i sina liv. Med det menar hon att man måste vända situationen genom att vända negativa riskfaktorer till positiva handlingsstrategier. Historiskt sett har beteende och sociala frågor varit problemfokuserade genom att studera mänsklig och social utveckling.

Denna patologiska modell menar Benard, bekräftar att faktorer som sjukdom, avsaknad av utbildning, alkoholism och kriminalitet leder till riskbeteende. Det visar sig, genom retrospektiva undersökningar av vuxna med negativa beteenden, att i de flesta fall har de haft en problematisk barndom. Om man följer barn i utsatta miljöer, under en längre tid så får man en annan bild, nämligen den att långt ifrån alla utvecklar ett riskbeteende. Detta sätt att göra studier ger begränsad kunskap om hur man ska gå tillväga för att skapa goda förutsättningar för ungdomar att undvika att hamna i riskzonen. Det har gett oss en falsk känsla av trygghet i arbetet med att förebygga problem menar Benard (1991).

Grundande av vändpunkter

Turesson (2009) menar att stressituationer som barn utsätts för inte bara är av ondo. Hon menar att stressen kan leda till utveckling av förmågan att hantera svåra situationer senare i livet. De personer hon hade med i sin undersökning växte upp under, vad hon benämner som "mycket svåra omständigheter" (Turesson, 2009 s. 273).

Vidare menar Turesson att relationen mellan barn och vuxen är av stor betydelse. Vikten av att känna sig älskad, även om detta inte innebär att relationen till sin förälder är välfungerande, ökar förmågan till återhämtning. Studien har varit inriktad på relationen mellan mor och barn men det kan diskuteras om den kanske kan appliceras på relationen mellan barn och betydelsefulla vuxna. Detta visar även Turessons vidare resonemang där hon talar om "den utökade familjen". Den utökade familjen kan bestå av andra släktingar men Turesson menar att den även inbegriper exempelvis lärare som fyller en funktion genom att vara uppmärksam, engagerad, relationsskapande och genom handling skapat möjlighet till förändring.

Denna undersökning visar även på att ekonomisk trygghet ibland har varit avgörande för utvecklingen. Man kan dock resonera och fundera på, om detta kan vara att betrakta som något universellt, eller om det är mer en västvärlds-konstruktion. Det är möjligt att det inte har så stor vikt inom resiliens-forskningen utan mer ett utslag av att undersökningen är utförd i Sverige. Mer avgörande tycks förmågan att hantera svårigheter på ett positivt sätt

vara, för hur de sedan går vidare i sin återhämtningsprocess. I likhet med annan forskning drar Turesson slutsatsen att god intellektuell förmåga är betydelsefull för förmågan att återhämta sig eller skapa förändring.

4. Teoretisk ram

Följande kapitel behandlar de teoretiska begrepp som ligger till grund för denna uppsats samt beslätade begrepp som ger ytterligare dimension för att förklara vad som gör att vissa personer som varit utsatta för riskfaktorer och levt ett liv med exempelvis kriminalitet som identitet, finner vändpunkter i sitt liv.

Socialekologi

Den del av humanekologin som tillhör sociologin, kallas socialekologi. Denna behandlar samspelet mellan grupper, organisationer och samhällen (NE). Bronfenbrenner (1917– 2005) utvecklade den socialekologiska modellen. Med denna visade han på fyra olika system som människor växer upp i. Han kallade dessa system för "microsystem" vilka är de minsta system som människan ingår i, exempelvis familjen. "Mesosystem" kan förklaras vara två microsystem som interagerar med varandra. "Exosystem" består av det som påverkar de övriga systemen indirekt och kan vara exempelvis en arbetsplats. "Macrosystem" förklaras utifrån att människan tillhör en större social kontext vilket är det samhälle vi växer upp i (Bronfenbrenner, 1979). Senare lade han till även ett femte system som han kallade för "Chronosystem" vilket handlar om systemens utveckling över tid. Varje enskilt system innehåller regler och normer som påverkar personens utveckling (Bronfenbrenner, 2005).

Bronfenbrenner menar att roller, relationer och aktiviteter är några viktiga faktorer i en människas utveckling. Roller formas bland annat av hur befallande eller jämlik föräldrarollen är. Han menar att det har betydelse för vilka roller barnet själv får. Sociala relationer, är viktiga teman att undersöka när det handlar om mikronivå i forskning inom socialekologin. Utifrån dessa faktorer kan man enligt Bronfenbrenner, tolka hur människor engagerar sig med utgångspunkt i olika mönster. Det är genom sin medverkan i roller och relationer som människan möter förbindelser på exo- och makronivån vilket får betydelse för individens utveckling. Den individuella utvecklingsnivån påverkar även den, hur individen tolkar sin omgivning (Bronfenbrenner, 1979).

Psykopatologi

Psykopatologi är det vetenskapliga studiet av psykiska störningar. Psykisk störning innebär att en människa under längre tid uppvisar ett avvikande beteende. Det kan även innebära att personen uppfattar omvärlden så annorlunda, att detta orsakar ett lidande för personen själv och andra. Psykopatologi är ett omfattande begrepp, och tolkningen av psykopatologin är ibland ifrågasatt. En personlighetsstörning kan ses som en psykologisk utvecklingsstörning där missförhållanden kring miljöfaktorer haft betydelse för störningens uppkomst (Ottosson, 2004). Detta visar, att det som Bronfenbrenner beskriver i den socialekologiska modellen har samband med utvecklingen av psykopatologiska mönster.

Centrala begrepp

Under denna del förklarar vi olika begrepp som är viktiga för förståelsen av vad som gör att personer gör förändringar i sina liv. Kapitlet är indelat i två delar. Den första behandlar huvudsakliga begrepp, den andra delen behandlar besläktade begrepp. Det finns fler begrepp och förklaringsmodeller som skulle kunna ge ytterligare insikt om processerna. Våra val grundar sig på tidigare forskning som i huvudsak använder sig av dessa modeller.

Resiliens

Resiliens kommer av engelskans "resilience". För att förstå dess komplexitet presenteras nedan flera betydelser. Det finns fler översättningar, användningar och förståelse av ordet. Dessa är exempelvis bemästrande motståndskraft, vändpunkter och förändringsprocesser. Turesson (2009) har i sin avhandling valt att använda en svensk form av ordet och benämner det som enbart "resiliens" och menar därmed, precis som i engelskans ord, alla de olika formerna av betydelse av ordet.

I den litteratur vi studerat framgår att man utöver motståndskraft även syftar på hur människor finner vändpunkter i sina liv trots att de varit utsatt för stressfaktorer under lång tid. Med vändpunkter menas att personer som varit utsatta för en rad stressorer och riskfaktorer under sina liv, finner vägar ur det och lever sina liv utan att de tills synes är negativt påverkade eller fastlåsta av de tidigare händelserna.

Walsh (1998) betecknar resilience som återhämtningsförmåga. Med det menar Walsh förmågan att gå igenom svårigheter och komma stärkt ur dessa. Det handlar även om återhämtningsprocesser ur, eller från en tidigare destruktivt och/ eller nedbrytande livsföring. Processen som de genomgått med ett liv med exempelvis kriminalitet som livsstil och hur de bryter mönstret kan beskrivas och förklaras med resiliens-begreppet. Walsh menar även att resiliens handlar även om personens sociala omgivning och hur stödet ser ut och upplevs. Det innefattar anknytning och band till andra i personens omgivning och dess attityd till behandling och auktoriteter.

Personer med stark resiliens har ofta en förmåga att engagera sig, bland annat i skola och aktiviteter och har vad som sammanfattas som en stark personlighet. Barnpsykiatern Rutter (2000) menar att resilience är en process och inte en egenskap. Motståndskraft och förmågan till förändring syftar enligt Rutter till personligheten, som bygger upp sin egen framgångsmodell till att bryta med mönster trots en bakgrund med flera riskfaktorer. Bemästrande, förstås utifrån samma källa, handlar om brytningen med tidigare mönster men beskriver mer hur personen gått tillväga för att skapa vändpunkter till att ta sig ur sin situation eller mönster.

Det finns även kritik mot resiliens-begreppet från flera håll. Denna kritik kan kort sammanfattas utifrån Baldwin (1993). Han hävdar att det finns många vägar och faktorer

som leder till en god hälsa, både mental och fysisk. I den studien gör man gällande att de faktorer som pekas ut som motståndsfaktorer, eller förmåga till att skapa brytpunkter, är vanliga egenskaper som ger god mental hälsa och inte ett eget begrepp.

När vi använder resiliens menar vi personers förmåga att förändra sina liv utifrån Rutters definition ovan. Vi har även tagit fasta på hur Walsh resonerar vilket breddar resiliensbegreppet till det omfång som vi förstår att det innebär. Detta gör vår användning av resiliens liknar Turessons modell vilket gör att vi valt att använda oss av den svenska formen.

Besläktade begrepp

Coping

På 1960-talet formade den amerikanske psykologen Lazarus Richard begreppet coping, vilket är en term som beskriver människors förmåga att hantera påfrestande situationer. Stressorer är något alla människor råkar ut för i alla åldrar. Hur stressen som uppstår hanteras beror på individens förmåga att utveckla copingstrategier enligt Lazarus/ Folkman (1984). Socialt nätverk, arbete och en allmänt god hälsa är exempel på faktorer som understödjer goda copingresurser (Sarafino, 1997). Andra faktorer som skapar positiva copingresultat är bland annat självkänsla, socialt stöd, fysisk aktivitet och engagemang. Här ser vi likheter med resiliens begreppet som pekar ut liknande faktorer.

Salutogen modell

Utgångspunkten för den salutogena modellen är att alla människor utsätts för stressorer, allt ifrån mikrobiologiska till sociokulturella (Antonovsky, 1991). Det går inte att förutsäga hur en händelse påverkar någon eller hur det kommer att visa sig i framtiden. Det betyder att en händelse som påverkar en person i stor utsträckning, inte behöver påverka någon annan på samma sätt. Konsekvensen på människans hälsa har alltså inte med att göra vad någon utsätts för. Det handlar om hur den som utsätts hanterat det enligt Antonovsky. Det salutogena synsättet förklarar inte vad som fått folk att bli sjuka, det handlar om vad som får personer att röra sig mot det friska på skalan; hälsa - ohälsa. Under utvecklandet av den salutogena modellen formulerade Antonovsky GMR⁵ vilket handlar om resurser personer har som skapar kraft att bekämpa problem eller stressorer.

KASAM

Genom att utveckla begreppet KASAM⁶ försökte Antonovsky att förstå hur GMR fungerade. KASAM består av tre centrala komponenter. Dessa är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Begreppet kan även delas in i fler delar från hög KASAM till låg KASAM.

⁵ Generella motståndsrresurser (Antonovsky, 1991)

⁶ Känsla av sammanhang (ibid.)

Begriplighet syftar i detta sammanhang på i vilken utsträckning individer upplever olika sorts stimuli. Exempelvis betyder det att en person med "hög känsla av begriplighet förväntar sig att de stimuli som han eller hon kommer att möta i framtiden är förutsägbara" (Antonovsky, 1991 s. 39) eller åtminstone hanterbara.

Hanterbarhet handlar om hur individen upplever sig ha olika resurser till sitt förfogande. Dessa resurser består av något som man känner sig trygg med och kan lita på. Detta kan vara olika från individ till individ. Det kan vara en tro på Gud, vänner, kollegor eller andra i omgivningen. Genom en hög känsla av hanterbarhet upplever personen sig inte som ett offer för omständigheterna.

Meningsfullhet, den tredje komponenten, handlar om motivation. Den som har hög KASAM har områden i livet som betyder mycket för dem som är värda en känslomässig investering. En person som finner meningsfullhet, menar Antonovsky (1991), drar sig inte för att möta utmaningar utan gör sitt bästa för att komma igenom de svårigheter den möter.

5. Metod och materialinsamling

Det finns olika angreppssätt i forskningen kring det område vi valt att undersöka för att kunna uppnå det syfte som finns i vår studie. Det finns både kvantitativ och kvalitativ forskning om resiliens som, genom olika longitudinella studier, har gett mycket information kring faktorer som gör att människor finner vändpunkter och förändrar sina liv. De olika metoderna har sina för- och nackdelar. Mänskliga och sociala fakta har både kvantitativa och kvalitativa sidor menar Eliasson (1995). Genom det förstås att båda metoderna är viktiga för att få svar på mänskliga egenskaper. Nedan förklarar vi de olika metoderna och genom detta visar vi hur resonemanget lett fram vårt val av metod.

För att finna tidigare forskning har vi gjort sökningar i olika databaser samt Libris och Göteborgs universitets bibliotekskatalog. De sökord som vi använt är: resilience, coping, KASAM, empowerment, crime, delinquency. Dessutom har vi sökt efter rapporter och litteratur vid olika officiella sidor för kriminal- och ungdomsvård i Sverige.

En undersökning av detta slag ger endast svar från de personer vi intervjuat. Vi vet egentligen inte hur stor del av alla som sysslat med kriminalitet som har upphört med det. Därför är det svårt att göra en analys av bortfallet av totalpopulationen som innefattas av vår undersökning. Vi kan däremot analysera de som vi mött och intervjuat och jämföra med vad tidigare forskning kommit fram till.

Då hela vårt upplägg byggde på frivillighet och intresse av att berätta sin historia så förstår vi att det är personer som lyckats, eller är på väg att lyckas, med det vi vill undersöka som vi talat med. Alltså personer som brutit med sitt tidigare mönster. I kontakten med dessa personer märkte vi att det fanns ett stort intresse av att berätta sin historia och vår undersökning hade med stor sannolikhet kunnat innehålla många fler respondenter. Viljan att berätta sin historia var stor. Ingen av de vi intervjuade, valde att avbryta sin medverkan eller förändra vad de sagt när de läst igenom utskriften av sina intervjuer.

Kvantitativ metod

Om vår undersökning haft för avsikt att ta reda på hur vanligt det är att människor förändrar sina liv, hade det gett den kvantitativa metoden fördelar (Svenning, 2003). Den kvantitativa studien brukar ha som värde att forskare och objekt inte har någon egentlig relation. Ett uttryck för detta kan vara att den som gör undersökningen då kan låta andra samla in de data som ska undersökas. Här kan ett syfte vara att göra undersökningen så objektiv som möjligt, genom att den inte färgas av forskarens person i så hög grad (Olsson/ Sörensen, 2001). Slutsatserna ska sedan "vila på saklig grund" (Olsson/ Sörensen, 2001 s. 62). Användningen av kvantitativ metod syftar på att mäta ett eller flera fenomen för att beskriva bland annat förekomst, omfattning och skillnader. Materialet som samlas in vid kvantitativa undersökningar kan tolkas med hjälp av tal och andelar. Kvantitativ forskning syftar till att beskriva och förklara det som har undersökts utifrån mätning. Då ska forskaren sortera bort de osakliga bedömningarna för att få ett så opartiskt resultat som möjligt. Att vara objektiv

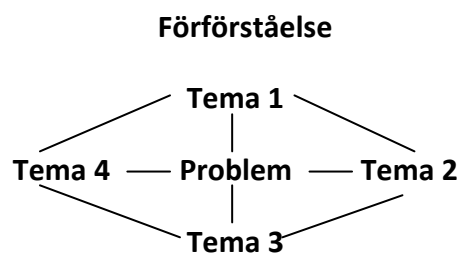
är viktig för att kunna jämföra och analysera resultatet av olika mätningar (Patel/ Tebelius, 1987). För att göra en kvantitativ studie behövs ett större antal personer som kan ge svar om det som ska undersökas. Möjligheterna att, på den tid som stod till vårt förfogande, få tag i respondenter i det antal som behövs för en kvantitativ studie, fann vi vara svårt. De personer vi eftersökte, med specifik bakgrund och specifika erfarenheter, som varit dömda eller omhändertagna för kriminella handlingar och sedan genomgått en förändringsprocess, är en svår grupp att nå på kort tid. Det fanns heller inte möjlighet för oss att följa upp personerna för att senare se om förändringen vi studerat, varit hållbar över tid.

Kvalitativ metod

När man undersöker ett fenomen genom kvalitativa metoder ställs frågor av typen: vad, när och hur? För att få svar på frågorna finns olika tillvägagångssätt. Genom att observera ett fenomen, samlar forskare in information och tolkar den. Genom intervjuer framkommer viktig information. De kvalitativa metoderna utmärks av att forskaren vill beskriva hur respondenten uppfattar omvärlden, snarare än hur den faktiskt är (Olsson, Sörensen, 2001). Denna metod gör att vi som forskare får respondentens syn på problemet. Vid vår studie hade vi som utgångspunkt, att det var vi själva som skulle genomföra insamlingen av data och ha en öppen interaktion mellan oss och informanterna. Detta skulle ge oss ett inifrånperspektiv (Olsson, Sörensen, 2001). Våra frågor och resultat går på djupet och gäller i specifika situationer och miljöer. Våra resultat grundar sig på ett litet antal individer med ett stort antal olikheter. Genom frågeställningen som handlar om subjektiv forskning: känslor och upplevelser, vilket motsäger objektivitetsprincipen, skapade vi frågor kring företeelsen resiliens. För att beskriva egenskapen hos företeelsen, i detta fall orsaken bakom beslutet till att byta inriktning i livet, föll sig den kvalitativa metoden självklar för oss för att få svar på våra frågor. Eftersom detta är en process som sker över tid använde vi den kvalitativa metoden "för att beskriva beskaffenheten" (Olsson, Sörensen, 2001, s 16) hos fenomenet.

Hermeneutik

Den kvalitativa metoden kan kopplas till den hermeneutiska skolan (Patel/ Tebelius, 1987). Vi har lyssnat på respondenternas beskrivningar, upplevelser och uppfattningar om deras livsvärld för att förstå och kunna beskriva fenomenet som handlar om vändpunkter. Vi har även, genom vår förförståelse, gjort våra samtal till föremål för tolkning. Tolkningen av meningen i den utskrivna texten kännetecknas av den så kallade hermeneutiska cirkeln:

(bild: Larsson, 2005)

Då vi fokuserat på olika delteman, kan vår tolkning av varje deltema påverka hur vi uppfattat den mening som tycktes framstå när vi sett alla teman våra intervjuer fokuserat på (Larsson, 2005, s 93). Dessa delteman är:

1: bakgrunden som ger oss förståelse för ursprunget och förmågan att bygga upp motståndskraft.

2: sociala funktioner som beskriver band till andra och attityd till exempelvis auktoriteter.

3: engagemang i sig själv och andra i olika sammanhang samt den egna personligheten.

4: efterhandskonstruktioner vilka skapats av respondenterna utifrån tidsperspektiv och förändrat socialt sammanhang.

Denna bild visar hur vi tänkt och arbetat för att förstå hur alla delar hänger samman och leder tillbaka till personernas bakgrund som eventuellt visar hur förmågan för resiliens skapats. Ibland beskrivs detta utifrån en spiral. Det handlar då om hur kunskapen når nya insikter och arbetet tar ny form från steg ett och processen återupprepar sig i en uppåtgående spiral.

Induktion eller deduktion

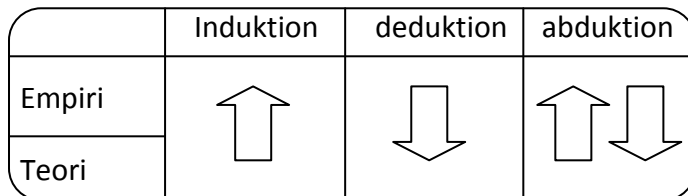
När man studerar ett fenomen forskningsmässigt, används i huvudsak två tillvägagångssätt; deduktiv eller induktiv ansats. Utgångspunkten när man ska undersöka och förstå verkligheten inifrån kallas induktiv metod. Tidigare forskning och teoretiska perspektiv är viktigt oavsett när det gäller induktiv eller deduktiv forskning, men på olika sätt. Den deduktiva ansatsen har ofta ett mer utforskande förhållningssätt där man som forskare i högre grad vill se tillvaron med andra ögon än tidigare. En del forskare som arbetar induktivt ställer upp hypoteser att undersöka, andra låter olika iakttagelser växa fram mer spontant och skapar efterhand mönster och teoretiska resonemang. Tidigare forskning har gett resultat som kan vara intressanta att undersöka, vilket gör att andra forskare kan undersöka samma fenomen utifrån en induktiv ansats. Induktion är en process där man söker sig mot djupare svar. Forskare som arbetar på detta sätt använder egna idéer och föreställningar som påverkar teorierna (Patel/ Davidsson, 1994).

Den deduktiva ansatsen kan kallas bevisande metod (Olsson/ Sörensen, 2001). Det betyder att forskaren utgår från teorier och har vissa hypoteser som ska bevisas. Deduktiv ansats har som utgångspunkt befintlig teori. Hypoteser deduceras⁷ utifrån teorin. Denna testas sedan i empiriska undersökningar. Undersökningarna stärker eller mildrar förtroendet för teorin (Patel/ Tebelius, 1987).

⁷ Bevisas

Abduktion

Det finns en tredje ansats som innebär en växelverkan mellan teori och empiri. Denna kallas för abduktiv ansats. Forskaren kan inleda mer induktivt med att utforska ett visst område för att sedan skapa begrepp och söka kopplingar till teorier och tidigare forskning. Nästa steg kan vara att man formulerar hypoteser som sedan testas mot materialet eller genom ny empiri. Resultatet av denna prövning införlivas sedan i de generella teorierna vilket enklast förklaras genom figuren nedan:

Vårt val av ansats

Vi har samlat information om vårt fenomen. När vi fick fram tillräckligt med information började vi systematisera denna. Vi har inte haft några hypoteser under forskningens gång, utan vi har velat ta reda på vad personerna själva säger om vad som gjort att de valt att ändra inriktning i livet. Detta gör vår forskning undersökande och vi har sökt skapa förståelse utifrån det respondenterna uppgett. Med hjälp av teorier försökte vi sedan förstå fenomenet för att lyfta detta mot en övergripande nivå. På detta sätt kan man beteckna vår ansats som induktiv.

Primär och sekundärdata

Primärdata är de fakta som vi själva har samlat in genom att använda oss av olika metoder. Primärkällan består av informationen som vi har fått från någon som har kunskap om det vi vill undersöka (Svenning, 2003). En av metoderna för insamling av primärdata är intervjuer, vilket vi använt oss av. Det är vid användandet av intervjumetoden viktigt att förtydliga vilka respondenter som är adekvata för att uppnå forskningens syfte (Lantz, 1993). Vid intervjuer skaffas information genom att en intervjuare frågar en respondent, eller skapar dialog med densamma (ibid.). En intervju skiljer sig från samtal på så sätt att den som intervjuar, har för avsikt att få fram vissa data och därför styr samtalet i en i förväg bestämd riktning. Viktigt för intervjun är att den måste ge tillförlitliga resultat, resultaten måste vara giltiga och det ska vara möjligt för andra att kritiskt granska slutsatserna. En fördel med intervjuer är att respondenten inte vet vilka frågor som kommer och kan därmed inte anpassa sina svar utifrån detta. En nackdel är den så kallade intervjuareffekten, att de som intervjuas kan påverkas av oss som intervjuar genom språk, klädval och andra inre och yttre faktorer (Lantz, 1993).

Ofta finns data redan insamlad, vilket gör att det inte alltid är nödvändigt att samla in nya data. Sekundärdata är information som inte är insamlad primärt för den egna studien. Exempel på sekundärdata är böcker, tidningsartiklar, avhandlingar. Det är viktigt att ha ett kritiskt förhållningssätt särskilt vid behandling av sekundärdata eftersom det kan vara svårt

att fastställa hur materialinsamlingen gått till, exempelvis hur objektiv den varit (Lantz, 1993).

Undersökningsinstrument

När vi väl bestämt oss för teoretisk utgångspunkt och val av ansats skapade vi en intervjuguide som hade för avsikt att täcka i de områden som, enligt litteraturen vi läst, handlar om faktorer, som inverkar på beslut att ändra livsinriktning. Genom att ha en öppen intervjuguide⁸ ville vi skapa utrymme för våra respondenter att berätta sin historia utan att vara för styrda av våra frågor. För oss innebar det att vi genom följdfrågor till berättelserna, kunde ge personerna verktyg till att ge innehåll i sina berättelser. Vid en kvalitativ studie är respondenternas historia i fokus (Kvale, 1997). Detta betyder att vi som undersökare har intresse av att förstå personen och samtidigt ha fokus på de teman vi undersöker (Thomassen, 2007). Detta blev våra primärkällor.

Vi har även använt oss av sekundärkällor, vilka består av tidigare forskning, böcker, rapporter och artiklar som vi studerat för att ta del av hur andra använder sig av begreppen vi använt oss av.

Brister i en intervju

Då intervjun var av öppen karaktär betyder det samtidigt att både respondent och intervjuare påverkar utvecklingen av det som kommer fram. Vi är dock medvetna om det spel som kan vara bakom det vi får reda på. Enligt Goffman (1974), som använder dramaturgiska termer för att beskriva samspelet mellan människor, kan man se det som en föreställning som personen varit med i och berättar för oss. Vi får däremot inte veta vad som sker eller skett i kulisserna. Berättaren kan även ge den information och egenskaper åt situationer som inte nödvändigtvis är överrensstämmande med fakta. Tidsskillnaden mellan händelser och berättandet gör även att viss information glöms bort eller undanhålls för att konstruera den historia som berättaren vill framhålla. Det är personernas egna upplevelser som var fokus för oss och vi har varit medvetna om Goffmans (1974) resonemang om det skådespel vi eventuellt bevittnat. Vi kan endast få veta vad personen berättar för oss och frivilligheten att delta var avgörande för intervjuerna vilket gör att vi måste utgå från vad som berättas för oss.

Analysmetod

För att analysera ett insamlat material finns flera valmöjligheter. Analysen syftar till att finna mening i det insamlade materialet, och är inte sig ett isolerat fenomen utan genomsyrar hela arbetet. För att kunna genomföra en bra analys krävs ett genomtänkt förarbete med intervjuguiden och de teman som ska undersökas (Kvale, 1997). Under intervjun beskriver respondenten spontant sina upplevelser. Under den pågående intervjun görs spontana tolkningar som underfrågor ställs kring, vilket ger möjlighet till djupare förklaringar från

⁸ Se bilaga 3

respondenten. Denna dialog mellan personerna gör att missförstånd eller otydligheter minskas vilket skapar goda förutsättningar för den senare tolkningen.

Efter transkribering av intervjuerna struktureras informationen. Information som upprepningar och onödig information sällas bort vilket gör materialet mer begripligt. Vad som anses vara onödig information bestäms utifrån undersökningens syfte. Under denna process förtydligas information om det undersökta fenomenet. Om oklarheter finns går det att göra uppföljande intervjuer för att respondenten ska kunna utveckla sina svar ytterligare (Kvale, 1997).

Ad hoc

För att skapa mening i det material vi samlat in, har vi använt olika angreppssätt och tekniker. Denna metod kallas ad hoc (Kvale, 1997). Med detta menas att vi inte använt oss av en standardmetod, utan vi har växlande använt oss av olika tekniker. Vi har studerat materialet för att få en övergripande syn på vad som framkommit. Därefter har vissa uttalanden och företeelser framstått som talande och sammanfattande för vissa fenomen. Genom att studera teman i materialet och ställa samman dessa framgick vad som hörde till innehållet. Vi har i analysarbetet inte uteslutit någon metod och ingen har heller varit mer framträdande.

Genom meningskoncentrering och meningskategorisering delade vi in materialet i kategorier för att finna likheter och olikheter. Upptäckandet av olikheter och likheter skapar förståelse för det som undersöks. Berättelserna har en tidsföljd som beskrivs från barndomen och framåt, vilket gjorde en narrativ analys delvis användbar. Genom berättelserna framstår olika funktioner hos personer och händelser med egenskaper som skildras av berättaren (ibid.). Berättelserna innehåller bland annat händelser, relationer, kommunikationsmönster och sociala strukturer som haft olika funktioner för respondenterna. Syftet med analyseringsarbetet är hela tiden att försöka framställa en förståelse och kanske förklaring till fenomenet som ska avslutas med en begriplighet av det insamlade materialet, utifrån de inledande frågorna. Detta gjorde ad hoc metoden meningsfull för den analys vi genomförde.

Urval samt urvalskriterier

För att få fram respondenter som kunde berätta sin historia kring det vi ville undersöka skickade vi brev⁹ till olika organisationer i västra Sverige, exempelvis socialtjänst, KRIS och ungdomshem. Vi bad dessa fråga personer som varit, eller är i kontakt med organisationerna att höra av sig till oss för intervju. Vi fick genom detta förfarande tag på fyra våra respondenter och den femte fick vi fram genom snöbollseffekten (Svenning, 2003). Med snöbollseffekten menas att namn som dyker upp under intervjutillfället följs upp för att se om de önskar berätta sin historia (ibid.). När det gäller de personerna vi har intervjuat så utgick vi från vilka som frivilligt kunde ställa upp på denna typ av intervju. Våra ursprungliga

⁹ Se bilaga 2.

önskemål var att få intervjua personer 18-30år som uppfyllde våra kriterier. Grundkriteriet var att de personer vi ville intervjua någon gång varit omhändertagna på grund av kriminella handlingar. För att passa vårt syfte skulle de också vara i en långt framskriden process för att sluta med kriminella handlingar eller redan ha upphört med dessa.

I kontakten med organisationerna kom vi i kontakt med personer som hade gått igenom livet med problematisk bakgrund, men några var äldre än de personer vi först sökt. Vi gjorde bedömningen att historien och erfarenheterna de hade att berätta var betydligt viktare än ålderskriteriet, vilket gjorde att vi frångick vår ursprungliga plan gällande ålder. Vi har enbart intervjuat män vilket eventuellt kan påverka vårt resultat. Utifrån litteraturen vi studerat tycks förklaringarna till vad som får människor att ändra inriktning inte vara könsbundet, men vi hade sett det som en tillgång att ha en jämn könsfördelning. De organisationer och institutioner vi sökt informanter hos har dock i huvudsak haft manliga deltagare vilket naturligtvis medverkat till att vi inte fick tag i kvinnliga respondenter.

Validitet, reliabilitet, generaliserbarhet

Validitet handlar om giltighet och relevans och vi skiljer på yttre och inre validitet (Olsson/Sörensen, 2001). Det betyder att forskare vill tillförsäkra sig att det undersökta fenomenet mätt det som avsetts att mäta (Patel/ Tebelius, 1987). Validiteten är därför kopplad till vad som mäts och det ska stämma överrens med syftet för undersökningen (Olsson/ Sörensen, 2001). Yttre validitet handlar om kongruensen¹⁰ mellan resultatet av mätningen och det förhållande som vi undersöker (ibid.). Inre validitet handlar om mätinstrumentet, i vårt fall intervjuguiden, mäter vad det avser att mäta.

Reliabilitet handlar om pålitligheten av mätningen, exempelvis innebär det att forskaren genomför undersökningen noggrant i alla dess faser. När oberoende mätningar ger liknande resultat anses de ha hög reliabilitet. Hög reliabilitet är nödvändigt för att informationen ska kunna användas i prövningen av en hypotes (ibid.). För reliabiliteten finns olika sätt att tillgodose denna i kvantitativa och kvalitativa metoder. Ett fel som kan uppkomma i en undersökning när flera personer arbetar tillsammans är att deras analyser och tolkningar av materialet skiljer sig åt. Vi har därför diskuterat materialet och våra analyser tillsammans och jämfört våra olikheter på synen av det som framkommit. Detta kan kallas för analytikertriangulering (ibid.).

För att stärka vår undersöknings validitet har vi använt för oss av vad vi bedömer som relevanta informationskällor. De informanter vi mött har samtliga haft erfarenhet av egen brottslighet och har genomgått en förändringsprocess i förhållande till den. Resiliencenforskningen och teori valdes för att denna behandlar sådana frågor vi är intresserade av, alltså bland annat vad som sker i människors vägval och förändringar av livsstil, Larsson (2005) talar om vikten av teoretiskt perspektiv är en del för att uppnå hög

¹⁰ Överrensstämmelsen

validitet. Det handlar då också om att inte enbart luta sig mot en källa, utan få del av olika författares syn på ämnet.

Det finns olika typer av generaliserbarhet. Genom att koppla vår undersökning till tidigare forskning kan vi belysa att våra resultat inte är unika vilket innebär en analytisk form av generaliserbarhet. Vi kan inte uttala oss om hur vanliga deras erfarenheter är eller omfattningen av det som vi studerar, men man kan genom att hänföra till tidigare forskning bedöma om resultatet verkar rimligt och relevant. Vi menar att vår undersökning visar att våra respondenters förklaringar och beskrivningar ligger i linje med tidigare studier vilket bekräftar förklaringsmodellerna som har med vändpunkter att göra.

Våra respondenter har egna långvariga erfarenheter som de velat dela med sig av. Vi har båda två medverkat vid intervjuerna, detta för att stärka reliabiliteten och validiteten gällande empirin. Vi har lagt ned vikt vid att konstruera frågor som anpassas till syftet med uppsatsen, vilket är viktigt för den yttre validiteten. Vidare har en digital bandspelare använts vilket gjort att relevant information inte fallit bort. För att säkerhetsställa informationen, och genom det stärka trovärdigheten, har våra respondenter haft möjlighet att läsa igenom sina intervjuer.

För att visa hur empirin samlats in finns intervjuguiden med i uppsatsen i delen med bilagor¹¹. Detta för att läsare ska kunna ta del av dessa och bilda sig en egen uppfattning om insamlandet av vårt material. Genom att studera våra intervjufrågor finns möjlighet för andra som vill studera samma område att genomföra en liknande studie.

Förförståelse

En tolkning av ett material är aldrig helt objektiv. Varje tolkning som görs av text eller handling görs utifrån tidigare erfarenheter från den som tolkar. En del av tolkningarna har att göra med den förståelse man har för ett fråga. Förförståelsen handlar även om hur man närmar sig ett område, hur frågorna ställs och den kontakt som skapas i intervjusituationen. I en kvalitativ undersökning är forskarens förförståelse viktig att redogöra för. Förförståelsen kan ge goda möjligheter till att tränga djupare in inom ett område, exempelvis då man behärskar de sociala koderna och får tillgång till ett område. Men förförståelsen kan också lägga hinder i vägen, då man uppfattar verkligheten enligt tidigare förståelseramar. Det handlar därför om att bli medveten om sin förförståelse så att den kan hanteras som en tillgång.

Under uppsatsens gång och har vi diskuterat kring vår egen förförståelse kring detta ämne. Vi är båda av uppfattningen att förhållanden under uppväxten är en viktig faktor som har betydelse för individernas förmåga att bryta med sina invanda mönster. Vi har diskuterat

¹¹ Se bilaga 3

om, och på vilket sätt vår bakgrund har betydelse för sättet vi tolkar och förstår materialet vi samlat in.

Vi båda har erfarenhet av att arbeta med förändringsprocesser hos personer, men inte tidigare känt till begreppet resiliens. Vi har båda sett vilka svårigheter det innebär för olika personer att bryta med sina tidigare invanda mönster. Tillsammans har vi bland annat erfarenhet av att arbeta med människor med psykosociala funktionshinder och på nära håll arbetat med att skapa nya beteendemönster. Vi knyter även till vår kunskapsbank erfarenheter av att arbetat mycket med ungdomar och genom detta arbete försökt skapa framgångsrika beteendemönster. Vi vill inte utge oss för att vara experter på något sätt inom detta område, utan ser oss själva som till stor del noviser som genomgår en läroprocess genom denna studie.

6. Etik

När undersökningar görs, är den etiska diskussionen viktig att ha med från början. Frågor som ställs till personer kan påverka och skapa reaktioner som vi inte vet resultatet av. Vikten av olika överväganden kan ibland vara avgörande för trovärdigheten av resultatet. Det är även viktigt att följa de riktlinjer som finns inom humanvetenskapen vilket vi förklarar nedan.

Allmänt om etik

Etik kan uttryckas vara moralens teori (Forsman, 1997/ Armgard, 1993). Moral är ett uttryck vi ofta använder oss av för att beskriva vad vi säger oss göra och stå för i olika sammanhang. Det är när vi skriver ned eller talar om tankar bakom våra handlingar som vi benämner detta som etik. Etiken förklarar på så sätt hur vi tänkt oss gå tillväga innan vi utför våra handlingar. När vi har en väl utvecklad, försvarbar och förklarbar etisk grund och vi följer det vi säger att vi ska följa, så kan vi säga att vi har en god moral som är väl förankrad i etik (Armgard, 1993). I detta arbete med att studera vad som varit grunden till personers beslut om förändring så kan vi ha fått reda på dessa personers innersta tankar om sina erfarenheter och beslut. För oss ställer detta högre krav på etiska aspekter än om vi studerat exempelvis förändringsprocesser för en organisation, även om detta också innefattar etiska ställningstaganden då även organisationsförändringar till delar består av personer under förändring.

Konsekvensetik och pliktetik

Vi har under studiens gång funderat över konsekvensetiska och pliktetiska frågor. Dessa frågor har diskuterats av flera stora filosofer exempelvis Sokrates (470-399 f.kr), Platon (428-348 f.kr) och Kant, Immanuel (1724-1804) enligt Ronnby (Armgard/ Ronnby, 1993). Konsekvensetiken handlar om hur respondenterna påverkats av våra frågor. Skapade frågorna reaktioner som påverkade personerna i den grad att deras syn på sig själva förändrades. Borde vi i så fall haft med oss hänvisning till professionella personer som de kunnat vända sig till för att reda ut reaktioner vi eventuellt framkallat? Kring de pliktetiska frågorna har vi diskuterat om personerna känt sig förpliktade att vara med på intervjun då vi, i deras ögon, representerat ett universitet och haft en maktposition. När de väl varit med på intervjun kan de haft svårt att avbryta sin medverkan då de kan ha upplevt att det varit deras skyldighet att låta oss använda det som de delat med sig av. Dessa frågor har för oss varit viktiga att ha med och fundera över då de kan påverka en hel studie.

Genom att vi varit tydliga med informationen till våra respondenter om deras möjligheter att dra sig ur undersökningen samt att de fått tillgång att nå oss genom telefon, om frågor uppstått, har vi gjort oss tillgängliga för dem om de önskat avbryta sin medverkan. Alla respondenter har på något sätt varit knutna till organisationer där tillgång till professionell personal finns att tillgå för samtal, om reaktioner efter intervjuerna uppstått. Vi inser att

dessa etiska frågor är komplicerade och svårlösta då vi inte vet hur personerna påverkas på lång sikt, men kan samtidigt se att informanterna haft stöd att tillgå om de önskat.

Forskningsetik

Vi har, när det gäller forskningsetiken, utgått från de forskningsetiska principer som finns inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning enligt Vetenskapsrådet (www.vr.se). Dessa aspekter har funnits med i vårt arbete från starten. Då vi började med att formulera vår frågeställning, fastnade vi i stigmatiserande formuleringar och utpekande av en grupp personer. Genom diskussioner fann vi andra sätt att formulera oss så att språket inte skulle bli ett hinder för studien eller stigmatiserande för de vi intervjuat.

Konfidentialitetskravet: Då våra citat och återgivning av vad personer sagt till oss är en del av vår rapport, har det varit viktigt för oss att återge deras språk så exakt som möjligt utan för den skull frångå konfidentialitetskravet. Då vissa uttryck eller dialekt kan vara utpekande av en viss person så har vi i vårt presenterade skrivna material valt ett sådant språkbruk som inte markerar visst ursprung eller dialekt. Detta påverkar dock inte innehållet i de citerade uttalandena.

Informationskravet: Vi har i vårt skriftliga material, som skickats ut till informanterna, berättat om syftet med studien i enlighet med informationskravet. I samband med detta har även framgått vilken roll våra informanter har i vårt material. För att ytterligare försäkra oss själva, samt våra respondenter om att inga missförstånd skulle uppstå läste vi även upp samma information vid intervjutillfället.

Samtyckeskravet: Detta har uppfyllts genom att alla personer vi intervjuat har varit i myndig ålder och personerna har informerats om att de fram till tryckningen av materialet haft möjlighet att ändra sina uttalanden eller helt avbryta sin medverkan. De som ville fick även möjlighet att läsa och ändra uppgifter som de gett oss innan tryckningen.

Nyttjandekravet: Uppgifterna vi samlat in har endast för avsikt att presenteras i vår C-uppsats vilket vi informerade respondenterna om i enlighet med denna del inom forskningsetiken.

7. Resultat och analys

Nedan presenterar vi analys, och resultat av vårt insamlade material. Vi gör uppdelning av presentationen genom att använda oss av rubriker utifrån de områden vi ställt frågor kring, vid våra intervjuer. De rubriker vi använder oss av är *barn och ungdomstiden, tiden för vändpunkt* och *tiden efter förändringen*. Under dessa rubriker finns underrubriker för att förtydliga analysen. Vi använder oss av citat i presentationen tagna från intervjuerna. För att vidmakthålla kravet på anonymitet är namnen utbytta, eftersom att det inte skall framgå vem som har sagt vad.

Barn och ungdomsperioden

Familjesituation

För att få en bild av hur uppväxten sett ut för de personer vi intervjuat har vi ställt frågor kring uppväxt och uppväxtmiljö. Vi har sökt skapa en uppfattning om hur de uppfattade sin familjesituation och hur deras familjesituation påverkade deras liv. Vi har ställt frågor om hemmasituationer och om andra områden som exempelvis skola och fritid. Detta i syfte att urskilja om det fanns andra sociala kontakter som kunde möta upp om det i hemmiljön fanns brister med både känslomässig och fysisk stöttning, uppfostran och omtanke. Detta har vi undersökt utifrån att tidigare forskning visar att om det saknas stöd hemifrån så kan det finnas behov att ersätta stödet från annat håll.

Att få klart för oss hur det såg ut på fritiden och hur det stod till med kriminalitet och missbruk redan i barn och ungdomsåldern är viktigt. Detta för att vi letar efter mönster som dels påvisar varför det har gått som det har gjort, men framförallt för att se om det någonstans finns grunder, som visar förmåga att skapa resiliens.

Det fanns inte så mycket som hette trygghet, det fanns inte så mycket som hette kärlek. Utan det var mer: Du gör det du ska göra, du går upp på morgonen, du går till skolan och du kommer hem. Du går ut och sen så kommer du hem och sen så går du och lägger dig och sen så börjar det om igen. (Johannes)

Citatet från en av våra respondenter, beskriver hans uppväxt på ett enkelt sammanfattat sätt. Det är talande för hur uppväxten sett ut för våra intervjupersoner. Kaotiskt och dysfunktionellt är ofta förekommande när de beskriver sina familjer. Bråk och stök verkar präglad vardagen. Ensamhet istället för kärlek och gränssättning i vardagen är mönster som går igen i berättelserna. Våra respondenter uppger att de kommer från familjer där föräldrarna har varit frånvarande, både fysiskt och psykiskt. Ofta har det lett till att barnen har fått sätta sina egna gränser och regler vilket har fått till följd att de varit ute så mycket som de velat. De har även i tidig ålder fått ta vara på sig själva och ibland även fungera som extra förälder åt sina syskon. Att den ena, eller båda föräldrarna varit frånvarande kan vi se genom att det i nästan samtliga familjer förekommit olika slags missbruk eller att föräldrarna varit skilda, separerade eller arbetat på annan ort. Detta har inneburit att de sällan varit

hemma och tagit del av familjelivet. Relationerna mellan föräldrarna i hemmet har varit lite varierande beroende på hur förhållandet har sett ut men oftast så kan vi tyda att det inte varit en kärleksfull eller förtroendefull relation mellan föräldrarna.

Hur min uppväxt såg ut... ja den var väl inte den vanliga Svensson uppväxten precis. Mamma var psykiskt sjuk från och till, en pappa som inte var speciellt närvarande, kom hem på helgerna, veckopendlade och låg ofta ute på jobb å... så det var väl i princip jag och mina syskon som tog hand om varandra. (Sten)

Jag bodde hemma hos min pappa just då och min mamma bodde i en annan stad... han jobbade när han jobba och sen kom han hem, sen så drack han och sen så gick han ut... vad han nu gjorde ute..slogs eller vad han nu gjorde...sen kom han tillbaka igen, och så höll det alltid på. Och sen så blev det bråk hemma hos oss och sen så gick jag ut, och så kom jag hem igen, så det var hela tiden någonting, man kunde aldrig veta om det var lugnt när jag kom hem, eller är han nykter när jag kommer hem eller full när jag kommer hem, det visste man aldrig. Så det vart väl en stressgrej av det. (Johannes)

Ofta verkar situationen med familjen präglas av osäkerhet. Osäkerheten består i att inte veta i vilket skick föräldrarna är, eller hur de kommer vara när man kommer hem. Även en osäkerhet fanns om vad mamma och pappa egentligen tyckte om dem. Det framgår att det funnits funderingar på om föräldrarna verkligen tyckte om sina barn. Denna uppväxt präglad av osäkerhet gav konsekvenser för självkänslan och det mentala tillståndet i barndomen för de som vi träffat.

Den där ångesten som jag bär på den har ju jag känt redan sen barndomen och det är ju så att man håller på att explodera hela tiden. Man vet ju inte vad det är. Man bara känner att det pumpar extra hårt och man har ont i magen, den där känslan har jag känt hela livet och det är ju inte så jävla konstigt när man växt upp i en missbrukarfamilj där det är bråk och skrik och en mamma som säger att hon älskar dig var tredje minut. Men bara när hon är full. Aldrig när hon är nykter för då skriker hon bara håll käften! Det är ju klart att man får ångest. (Johan)

Sociala kontakter

Relationen till syskonen och mellan syskonen i familjerna har överlag varit väldigt betydelsefulla och starka. Att hålla en bra och nära kontakt med dem, har varit viktig och ofta har syskonen fungerat som förälder åt varandra, då de har vänt sig till dem för känslomässigt stöd eller för att få stöttning eller hjälp med olika saker.

I de yngre åldrarna bestod de sociala kontakterna till viss del av jämnåriga klasskamrater eller kompisar från de olika aktiviteter som de deltog i. Det framgår att det var vanligt att de hade en hel del äldre kamrater som de såg upp till. Ju äldre våra intervjupersoner blev desto mer beskriver de hur de började umgås med sina äldre kompisar och började med kriminalitet. De äldre kompisarna beskrivs ofta som personer de såg upp till, hade som

förebild för hur de ville vara samt att det ofta var dessa äldre som fungerade som lärare för den kriminella livsstilen. För några så var dessa kompisar jätteviktiga och för andra var det bara människor de umgicks med för att vinna fördelar. Hur många kompisar de hade var väldigt individuellt och berodde på olika faktorer, bland annat nämnde någon att det var svårt hålla kvar vid vännerna då han flyttade runt mycket. En annan berättade att han hade lätt för att få vänner och att han hade många men att han hela tiden bytte vänner.

Några kompisar hade man väl ett tag men... men det var ju också speciella människor. Man drar ju sig lite till de där outsidersna. (Johan)

Jag hade väldigt många kriminella vänner, bekanta som egentligen... det är bara affärsbekanta det var sådana jag gjorde affärer med, man drog nytta av varandra. Det var ju inte så att man ställde upp för varandra för att man tyckte att han var jättesnäll, utan man ställde upp för varandra för att man fick något i gengäld. (Johannes)

Två av respondenterna nämner att de haft flickvänner som unga. De båda poängterar att flickvännen var väldigt viktig och någon som de kunde lita på, prata med samt den som de hade förtroende för. Sociala kontakter med vuxna som inte var inom familjen eller som inte var från någon professionell sektor, verkar ha lyst med sin frånvaro i dessa människors liv. Visst mötte de vuxna inom sina fritidsaktiviteter men det var oftast personer som bara passerade obemärkt förbi. Vuxna var några som de inte brydde sig så mycket om, eller som de inte hade något förtroende för.

Det är inga vuxna man kan lita på, alla vuxna är likadana... Det är bara skithögar allihopa. Det är inga man kan lita på man blir bara ledsen om man litar på dom för mycket. (Johannes)

Det framgår att skolgången inte har fungerat bra för våra respondenter, ofta så hade de svårt att sitta still, lyssna och göra som de blev tillsagda. Att göra läxor var något som man sällan eller aldrig gjorde. Bara två av dem uppger att de gjorde sina läxor och annat hemarbete från skolan. Flera av de vi intervjuade, blev efter ett tag i skolan placerade i mindre grupper eller i någon form utav skoldaghem eller OBS (observations) klass. För några fungerade det lite bättre då lärarna kunde lägga ned mer tid på dem och visa att de brydde sig om dem som personer. För andra så fick detta en annan effekt då de då blev mera stämplade som "busen" och fick fler kontakter med andra elever som uppfattades på samma sätt. Flera av våra respondenter avslutade sin skolgång tidigt, och de uppger att deras livsstil hade en stor påverkan på skolgången.

Jag förstod inte när folk sa nu tar vi upp svensk boken för nu så skall vi ha svenska, nej varför då? Det vill inte jag ha, jag vill ha teckning, jo men det måste du göra det står på schema.., så jag började styra så jag fick sitta längst bak i klassrummet med gardinen runt mig så var jag lugn och tyst så jag satt där och gjorde mitt under lektionen. Så kunde jag bara resa mig och gå då jag inte orkade längre... och då blev man den där överaktiga ungdjävulen. Det fick jag ständigt höra... och så fick jag gå ner till studierektorn. (Tore)

När drogerna kom med i bilden så självklart blev det ju mer och mer frånvaro. Det slutade med att jag blev avstängd och så... inga skolor ville ha mig. (Sten)

Även om våra respondenter beskriver sin skolgång på ett ganska negativt sätt så har två av dem ändå skaffat sig yrkes utbildningar, dock uppger de båda att vägen till de utbildningarna var ganska tuff och de fick kämpa väldigt hårt för att klara av dem.

Jag gick gymnasium och utbildade mig som undersköterska och gick igenom den där utbildningen. Den var ju tvåårig då va och jag gick ut med 3,7 där men då slet jag alltså... min systems man fick läsa in allt på band och jag fick tenta på somrarna. (Tore)

Kontakterna med socialtjänsten varierar lite hos de som vi har intervjuat men majoriteten av dem fick kontakt med socialen i ganska tidig ålder. Kontakterna var ganska täta och alla som hade kontakt med socialtjänst beskriver att de upplevde denna kontakt som negativ. Upplevelser som att socialtjänsten var i vägen och försökte förstöra är påfallande stora. Anledningarna till det är olika men det mest förekommande är att socialtjänsten upplevdes som påträngande och jobbig. Vad kontakterna gällde varierar stort. Det kunde till exempel vara möten i form av olika grupper, möten på grund av kriminella handlingar, droganvändande eller kontakter rörande olika former av placering.

Jag kände inte att jag behövde hjälp, och det hade... i början så hade jag inga problem, droger fanns ju inte med i bilden då. Men senare när droger kom med i bilden då dom ville få in mig på BUP-möten och... prata med psykologen och socialtjänsten och möten hit och dit, och jag tyckte bara att dom... var i vägen och bara... inte var till någon hjälp. Utan dom la bara sig i mitt liv och kändes som om, deras enda mål var och... förstöra och agera destruktivt mot mig. Kändes som om allt dom gjorde var som, som om jag blev motarbetad hela tiden. (Sten)

Kontakten med polis etablerades ganska tidigt berättas det i intervjuerna och den kontakten upplevdes lika negativ som kontakterna med socialtjänsten. Men jämför vi inställningen mot polisen och socialtjänsten så ser man en mycket hårdare och nästan en hatiskt inställningen mot polisen. Kontakterna var ganska täta och berörde oftast olika kriminella handlingar.

Äh det var ju... som de flesta ungdomar i min situation, det var ju... polisen, usch, fy fan... tvi! Skjut en snut i huvudet liksom så blir allting bra, nej men... det var den inställningen man hade. (Sten)

Fritid

Deltagarna i vår studie uppger att de som unga hade en ganska aktiv fritid, intressena var många och de lade ner stor tid på sina fritidsintressen. Fler av dem var aktiva inom olika idrotter och de lade ner mycket tid på att träna och tävla inom dessa. Fler dagar i veckan ägnades åt träning och det var inte ovanligt att de ägnade sig åt mer än en idrott om dagen. Även datorer och tv-spel var intressen som engagerade. De uppger också att de hade bra med kompisar att umgås med, men att de flesta som de umgicks med utanför sina

aktiviteter oftast var äldre kompisar. Ju mer de började ägna sig åt olika slags kriminalitet eller missbruk desto mindre tid ägnades åt andra fritidintressen. Till slut så trängde det kriminella livet undan nästan all annan aktivitet.

När drogerna kom in i bilden så tog det upp allting drogerna hela min tid. Det var ju 24-timmar dygnet jobb... annars så var det inget annat än det. Men när jag yngre så var jag ganska aktiv, ute och sportade. (Sten)

Missbruk

Alla utom en av dem som vi har intervjuat började missbruka i tidig ålder. Redan i 13-14 år åldern hade de testat flera olika sorters droger och alkohol. Vägarna in i missbruket såg lite olika ut men den väg som var vanligast var att man kom i kontakt med drogerna och alkoholen genom sina äldre kompisar.

När jag gick i nian så var jag kompis med de som var 20 som gick i nian när jag gick i sexan så var jag kompis med de som gick nian... och de rökte lite hasch och drack sprit... eller sniffade bensin och det var klart då var jag med jag kunde inte stå utanför. (Tore)

Från att bara testat droger i början så utvecklades ett missbruk hos flera av respondenterna. Det som missbrukades var bland annat alkohol, hasch, sniffning, amfetamin samt benzodiazepiner. Vilket ämne som brukades mest varierar från person till person men hasch, alkohol och amfetamin var vanligt. Det beskrivs att drogerna snabbt blev viktiga och tidigt tog kontroll över livsföringen och hindrade andra fritidsaktiviteter samt bestämde vilken umgängeskrets man hade. Det var också vanligt att drogerna användes till att kontrollera personernas känsloliv och dagliga mående.

Jag bedövade ju alla mina känslor med droger. Det var det jag använde, för å... döva bort mina egna känslor. Blev jag ledsen blev jag riktigt ledsen och blev jag arg så blev jag riktigt arg... så jag... föredrog att hålla mig på en jämn nivå, det gjorde jag med hjälp av drogerna. (Sten)

Kriminalitet

Precis som med missbruket så började våra respondenter med kriminalitet tidigt. Redan i tidiga tonåren så var deras kriminella liv ganska utbrett. Vägarna in i kriminaliteten skiljer sig lite från person till person. Några började snatta tidigt för att sedan eskalera till grövre stölder medan andra började med brott för att försörja sitt missbruk. Ett mönster vi kan se är att det var vanligt att de hade äldre kompisar som drog med dem. Det blev deras sätt att få vara någon, få bekräftelse eller att det helt enkelt gav dem en kick i form av spänning. De kriminella handlingar som utfördes varierar, men de vanligaste var drogförsäljning, bilstölder eller andra former stöld och häleri.

Det jag gillade att göra det var att sno billar och stjäla grejer för det var jag bra på jag var grym alla bara wow... då blev man ju plötsligt någon... i fel bemärkelse i och för sig men just då så var jag kung och alla behöver känna att de är bra på någonting. (Johan)

Delsammanfattning - tolkning

Vi kan se att våra respondenter hade svårt att skapa trygghet under sin barndom då uppväxtförhållandena beskrivs som kaotiska och otrygga. De brister som fanns i deras familjer när det gällde bland annat stöd, trygghet, kommunikation, bekräftelse och kärlek var de tvungna att söka genom att skaffa sig andra relationer utanför familjens gränser, vilket uppfattades som problem för våra intervjupersoner. Lösningen på problemet blev att söka upp kontakter utanför familjen i förhoppningen att de kunde bidra med det som familjen inte kunde. Då blev det hos kamratgruppen som det söktes efter att hitta starka relationer. De kontakter som skapades där hade positiva effekter genom att där var det möjligt att få många av de saker som saknades i familjen, bland annat bekräftelse, trygghet och kärlek. Dock bidrog också lösningen med att skaffa relationer utanför familjen med negativa effekter då det i de kamratgrupper som skapades, fanns både missbruk och kriminalitet som våra respondenter provade och sedermera fastnade i.

Det syns tydliga likheter med det som Turesson (2009) säger i sin forskning, att det är viktigt och att det har stor betydelse för barns utveckling, hur kontakterna med deras familj fungerade. Brister det i relationerna med vuxna i den egna familjen, behöver barn få vuxenrelationer någon annanstans ifrån för att kunna stå emot, hantera och återhämta sig från eventuella riskfaktorer.

Vi kan också se att Bronfenbrenners (1979) teorier går att tillämpa då han hävdar att roller och relationer har betydelse för hur en människa utvecklar sig och att de roller som intas påverkas av hur föräldrarollen i hemmet varit. Rollen som de har tagit som kriminella och/eller missbrukare kan, enligt Bronfenbrenner, ses som ett resultat av svag kontakt med föräldrarna. Den bristande kontakten kan då bidra till att de använt sig av kriminalitet för att bli sedda, bekräftade och för att skapa sig sin identitet

För att klara sig som unga har de använt vad Lazarus kallar för copingstrategier för att hantera sin situation (Lazarus/ Folkman, 1984). För att klara sig har de fått lita till sin egen förmåga och finna sina egna trygga punkter i tillvaron, vilket ofta inneburit att de kommit i kontakt med äldre som befunnit sig i samma situation som de själva.

Tiden för vändpunkt

Under tiden för vändpunkten försöker vi identifiera gemensamma mönster som kan visa varför en person väljer att förändra sig. Vi letar också efter betydelsefulla faktorer som kan ha bidragit till förändringen. Här tycker vi att det var av stort intresse att se om det fanns likheter hos våra intervjupersoner eller om det är så att vägen fram till ett förändringsbeslut är präglad av individualitet.

Vad berodde förändringen på?

Det var svårt för våra intervjupersoner att direkt peka på någon enstaka händelse eller faktor som gjorde att de fattade ett beslut om att förändra sitt liv. Alla säger att det var en serie av

händelser som gjorde att de bestämde sig för att förändra sitt liv. När de beskriver det så säger några av dem att det var en personlig process som de gick igenom, andra beskriver att det var flera händelser som påverkade dem så att de gjorde lite av en resa fram till beslutet. Något som dock hade stor betydelse för förmågan att fatta ett förändringsbeslut verkar ha varit att de upplever att de genomgick en personlig mognad.

Det har varit en process någonstans, det har varit en väldigt lång process av olika grejer som har hänt i mitt liv alltså... en livsprocess och en mognad samtidigt. (Kalle)

För att få ordning och reda på mitt liv liksom, jag tror den största förändringen, det ha ju hänt, det har ju inte varit tack vare omgivningen eller personer i min omgivning utan det har varit personlig mognad och utveckling. (Sten)

Under den process som de har genomgått så har de alla varit med om ett flertal olika händelser som har påverkat dem i riktning mot förändring. Händelserna varierar från person till person, men ofta har det varit allvarliga händelser. Ett mönster som är ganska tydligt är att man har blivit dömd för något och då fått en bestraffning i form av ett fängelse eller placering på någon ungdomsinstitution. Att ha hamnat på sjukhus för vård av någon form på grund av sitt levnadssätt, genom överdos, genom att ha råkat ut för allvarlig misshandel eller olycka som ett resultat av en kriminell handling är också händelser som påverkat beslutet att förändra sitt liv.

Jag trycker ju i mig alldeles för mycket och hamnar ju på akuten så klart men eftersom att jag var i så dåligt skick så skickade de mig till psykakuten istället och så låg man där i stället för avgiftning och träffade dom andra grabbarna då, inga som jag kände, fan alltså skall man vara här?... det var ju inga Svensson som låg där utan det var ju dom hårda grabbarna som hade hållit igång ett tag och där inne var ingen hård det kan jag säga... där mådde ingen bra! Så låg där ett tag sen kom jag ut och då kände jag: nej nu skall jag ta tag i det här. (Johan)

Jag vill inte åka in och ut på institutioner för resten av mitt liv, jag vill, jag vill verkligen göra nånting utav mitt liv. Så det blev lite som en väckarklocka, det är inte första gången jag blev omhändertagen men.. nu kändes det, jag är snart...år gammal och så... ja där är jag ju.. .jag vet inte riktigt... det går igång nånting i huvudet liksom när kommer till ett ställe. (Sten)

Händelser i privatlivet är också en faktor som flera beskriver som viktiga för att en förändringsprocess startades. Att träffa en flickvän eller få barn påverkar mycket enligt de vi intervjuat. De har inte velat att förhållandet skall påverkas av den värld och det levnadssätt som de har haft. Dessa nya relationer som då uppstått har fungerat lite som väckarklocka för de vi mött.

Någonstans tror jag också att när min pojke föddes så tror jag att det var en väldigt mycket som sa åt mig... jag höll också på och droga lite då och var även kriminell då men nåt sa mig åt mig skall jag verkligen skall min pojke behöva leva det här? (Kalle)

Sen så träffade jag... de glömde jag säga en av de viktigaste jag träffade lite senare bara träffade jag en kvinna på midsommarafton och kände skall jag klanta det en tredje gång för jag har tre barn två med en och en med en de är 16, 13 och 10 den förste söp jag bort den andra knarka jag bort skall jag sumpas den här också det vill jag inte. (Tore)

Sociala kontakter

Ett mönster som finns i det sociala nätverket är att samtliga, under sin förändringsprocess, har mest människor med liknande livsföring i sitt nätverk. Men under den här tiden då de påbörjar en förändring, så börjar de också bryta med dessa bekantskaper. För att de inser att de måste det för att kunna förändra sig, beskriver de. Det framgår att vänskapen med dem som levde liknade liv var ytlig och utan någon nära kamrat relation. De umgicks mer för att de befann sig på samma nivå i livet eller för att de var "affärsbekanta", sysslade med exempelvis droghandel.

Samtidigt som de försökte bryta med sina kriminella vänner eller missbrukarvänner så försökte de att ta upp kontakterna med familj och gamla vänner. Kontakterna med familj och vänner beskrivs som att de blir starkare under denna förändringsperiod.

Alla mina relationer som var viktiga för mig har blivit bättre. (Johannes)

Några av intervjupersonerna har kontakter med professionella som stöttat upp, vilka detta har varit är väldigt individuellt och avgörs lite av var personen befinner sig i sin process. Exempelvis har de som börjat förändra sig när de är placerade eller intagna på någon anstalt, en del olika professioner till sitt förfogande som exempelvis kuratorer, psykologer eller lärare. De som befunnit sig ute i samhället hade ofta kontakt med socialtjänsten, kontaktpersoner eller någon form av kontakt med något eftervårdsprogram de deltog i, exempelvis anonyma narkomaner eller anonyma alkoholister.

Ja det är min kontaktperson, jag hade en kontaktperson som gav mig första hoppet i det här hon hjälpte mig för en gångs skull, hon hjälpte mig det var jag inte så van vid. Det var en liten gnista. (Tore)

Personliga förändringar

De personliga förändringarna var många och varierande under övergångsperioden. Flera berättar att de blev gladare människor och att de började förändra sitt liv åt ett bättre håll, med en normalare dygnsrytm. Även förändring av kostintag till en mera näringsrik och bättre kosthållning är tydlig i berättelserna. Att inleda en förändring påverkade även att intervjupersoner blev lugnare i sinnet och inte var så stressade som de ofta kände sig innan de bestämt att förändra sig. De beskriver att de fick en mer normal sinnesstämning och kunde börja njuta lita av tillvaron.

Men sen när jag bytte, alltså för det första så var det ju mer harmoni i kroppen, eller hur man nu skall säga... det var ju lugnare i kroppen, stressen började försvinna jag började kunna sova gott om nätterna, börja äta ordentligt. Jamen så, så det gjorde att jag var mycket

gladare och började skratta och började ha kul istället och njuta av stunderna istället för att vara spänd. (Johannes)

Att byta bekantskapskrets har vi tagit upp under tidigare rubriker att de gjorde. Detta lede till att de minskade sitt kriminella liv och sitt missbruk. Något som flera upptäckte och som var nytt i deras liv var att de började se framåt, ha en framtidstro och sätta upp målsättningar för sig själv. De målsättningar som sattes upp handlade mycket om att skaffa sig ett så normalt liv som möjligt.

Och sen började jag blicka framåt och tänkte vad jag vill göra med mitt liv och jag vill ju ha ett ordentligt liv. Jag vill ha fru jag vill ha barn, ett eget boende ett jobb jag vet vad jag vill jobba med. (Sten)

Man kan också urskilja en mer bestämdhet hos våra intervjupersoner när de berättar om denna tid. En bestämdhet för att stå emot sin gamla livsstil med allt vad den innebar med kriminalitet och droger. De beskriver att denna bestämdhet gav dem en kämparvilja och styrka till att verkligen jobba för att lyckas bryta med sitt gamla mönster. Kombinationen av en bestämdhet och en stark vilja att förändra sig gjorde också att de nu var redo att ta emot hjälp för att kunna genomföra en förändring.

Jag är envis när jag verkligen vill något då försöker jag verkligen det är det som är den stora förändringen. (Sten)

Jag bröt ett väldigt stort mönster alltså när jag själv bad om hjälp när jag själv sträckte fram handen och bad om hjälp... där tror jag min process började... alltså när jag inte kunde göra det människa som vill sluta som inte har den här egenkännendomen om att dom verkligen vill göra en förändring annars är dom körda det går inte att förändra en människa som inte har den känslan. (Kalle)

Viktiga aspekter för förändringen

Vad som har varit viktigt för våra intervjupersoner för att de skall göra en förändring är ganska individuellt, det varierar lite beroende på ålder och bakgrund. För någon har det varit viktigt att mogna själv, för någon annan att ta upp kontakten med gamla barndomskamrater. Något som vi kan se som ett mönster och som flera respondenter lyft fram är att de menar att det är de själva som har varit viktiga för sin förändring då det är dem som har kommit till insikt. Det är dem själva som har bestämt sig och det är de själva som måste göra jobbet och ta den hårda fighten som en förändring innebär.

Den personen som är viktigast i förändringen det är mig själv. (Sten)

Jag kan känna att den viktigaste personen det har varit jag för och främst att jag har vågat vara kvar i mina rädslor vågat stå emot dem och vågat ta tag i saker som har drivit mig. (Kalle)

De olika former av program exempelvis NA (Anonyma narkomaner), AA (anonyma alkoholister), ART, PDS som våra respondenter deltagit har ofta varit betydelsefulla. Vad programmen har betytt och hjälp till med varierar, men ofta så har de bidraget med att våra intervjupersoner har fått jobba med sig själv, lära sig att tänka och handla på nya sätt samt att få möta människor som har gått igenom samma process som en själv och lyckat så att de på det sättet få se att det går att göra en förändring samtidigt som att de har fått en förebild ibland.

För att jag kan sitta här idag överhuvudtaget så tror ju jag att NA:s program alltså min sponsor och det har ju varit de viktigaste personerna. (Kalle)

Känna att finns alltså det sen att jag gick på NA och såg killar som har varit i missbruket och varit tio resor värre än vad jag gjort. Nu sitter de där med fyra års nykterhet du skojar va nej dom här killarna och tjejerna det går utan att det blir en massa jävla återfall utan det går att ändra att ha det trevligt. (Tore)

De ofta stärkta familjerelationerna, nya familjerelationerna eller nära sociala kontakter har också varit viktiga och betytt mycket. De relationerna har ofta fungerat som ett stöd men även som en motivationsfaktor till förändringen .

Delsammanfattning - tolkning

Enligt Rungay (2004) så behövs det en personlig mognad hos en individ för att göra en förändring och detta är något som vi kan se stämmer bra med våra intervjuer. Informanterna framhåller den egna personens betydelse för att kunna ha fattat förändringsbeslut grundas i en personlig mognadsprocess. Rungay säger också att denna förändring ofta grundar sig i att relationerna till andra ändras vilket passar bra in på flertalet av våra respondenter då de har fått barn, träffat kärleken eller stärka relationer till familj och gamla barndomsvänner.

Förändringen som har skett är inte något som bara har hänt utan det beskrivs som en lång process. En process som har bestått av flera olika händelser över en längre tid. Dessa olika händelser haft olika betydelser för våra respondenter, en del har varit direkt livsavgörande som exempelvis överdoser eller olyckor. Andra händelser har varit relationer som har inletts som man har upplevt vara värda att göra en förändring i sin livsföring för att kunna vidbehålla. Alla dessa händelser har dock haft något gemensamt, nämligen att det har fått personernas tankar och handlingar att peka åt ett håll nämligen åt en förändring av sättet som de har levt sitt liv på. Vad vi kan se här är att våra intervjupersoner under dessa processer har utvecklat en stark resiliens. Då de kunnat stå emot sitt kriminella liv samtidigt som de börjat återhämta sig från sin kriminalitet och sitt missbruk. Trots att de har en lång tid bakom sig där de varit utsatta för en mängd stressorer och riskfaktorer i sitt liv kunde de inleda en förändringsprocess vilket tyder på en stark resiliens. Just de tre faktorerna att kunna stå emot, att återhämta sig och kunna inleda en förändringsprocess är viktiga bakgrundsfaktorer till en stark resiliens (Walsh, 1998).

Trots att samtliga uppger att det har varit en process som har lett fram till förändringen har det för några av våra respondenter varit en sista avgörande händelse som har fått dem att till slut ändra sig. Vi ser det lite som att de under processen de genomgått så har de tränat upp sin resiliens till den grad att de till slut kunnat stå emot kriminaliteten och missbruket. Men vi ser också att våra intervjupersoner stärkt sin KASAM (Antonovsky, 1991) under denna process. Vilket har bidragit till deras förmåga så att till slut kunnat säga ifrån helt och då agerat därefter genom att kunna göra en förändring.

Tiden efter vändpunkt

Sociala kontakter

Vi upplever i sammanställningen av vårt insamlade material att det är denna punkt där de individuella skillnaderna är minst. Här beskriver nästan alla att det har stärkt sina kontakter med familjemedlemmarna och att kontakten gentemot dessa har blivit mycket närmare, samt att dessa kontakter är oerhört viktiga för dem och att det är hos dessa kontakter de finner stöd och styrka till att jobba med sitt förändringsarbete. Några beskriver att den kanske är närmare än var den någonsin varit. Vilka familjemedlemmar kontakten stärks med varierar dock. För en del har det varit till föräldrar och barn medan det för andra har varit kontakten till flickvän eller fru. Det är inte alltid bara hos familjen som man har stärkt relationerna utan några har också stärkt, förnyat eller skapa ny kamrat relationer utan för sina familjenätverk.

Framförallt mina barn har relationen blivit mycket mycket bättre till, gå på hockey med pojken och shoppar med min dotter. (Tore)

De sociala kontakterna utanför familjen har förändrats. De säger sig brutit helt med sina gamla vänner i den kriminella världen. Detta dels för att de varit tvungna för att kunna göra en förändring, men även för att kunna hålla denna förändring över tid. De beskriver även hur de gamla vännerna lever i en annan värld, jämfört med sina egna nya liv utan kriminalitet och droger. Samtidigt som de säger att har brutit med sina gamla vänner så tycker ofta inte att de gamla vännerna är några riktiga vänner utan man var mera som arbetskamrater. För en del har denna brytning varit hård och tuff då de blivit hotade och givits olika otrevliga tillmälen, men trots det så har de varit tvungna att hålla fast vid brytningen för att kunna hålla fast vid sitt förändringsarbete. Några uppger också att de har kontakter med olika typer av professionella exempelvis kuratorer och psykolog där de får stöd och uppbackning.

Jag har ingen relation till gamla vänner, jo naturligtvis så hälsar jag och så när jag ser dem men för mig handlar vänskap och kamratskap om en annan sak idag liksom... jag fick ju någonstans göra en brytpunkt i mitt liv så att jag var tvungen att ta avstånd från dessa människor och deras destruktiva sätt att leva. (Kalle)

Jag har ju väldigt många kontakter som har försett mig med större partier av droger för att kunna sälja och dom har jag helt och hållet... dom vill jag inte ha att göra med längre för dom har endast utnyttjat mig för egen vinning. (Sten)

Omfånget på de nuvarande nätverken som det berättas om är inte stort. Oftast har de skaffat sig sociala nätverk som är små men där relationerna är nära, täta och väldigt betydelsefulla. Något riktigt mönster till varför nätverken är små är lite svårt att se men några uppger att de inte klarar av att ha så många personer runt sig för tillfället vilket gör att de har små men nära sociala nätverk.

Min mamma och så har jag Camilla och så har jag en kompis från det där gänget som det gick mycket dåligt för och han är den ända överlevande nästan som också är okej nu. Vi har börjat att ha kontakt igen men just känslomässigt är det dom som jag sa där...det finns inte utrymme för fler just nu jag klara inte det. (Tore)

Jag har ett mindre nätverk absolut som består av sex människor som jag träffar väldigt ofta eller ja så ofta det går när jag har det här jobbet. (Johan)

Eftervård

Alla som vi har träffat har, eller skall genomgå någon form av eftervård. Det finns en rad olika program som de deltagit i, exempelvis AA (anonyma alkoholister), NA (anonyma narkomaner), ART, träffat olika kuratorer eller olika 12-stegs-program. En del program har varit frivilliga och en del har de varit dömda att medverka i. Våra intervjupersoner tycker i huvudsak att programmen har varit bra och väldigt värdefulla. Programmen har hjälpt dem att hantera och få förståelse för sina problem, samt visat dem att det finns andra som har samma problem och att det går att ta sig ur dem.

För mig är det ett jävla bra antabus att vara här och gå på mina möten emellanåt. (Tore)

Våra intervjupersoner återkommer ofta till att de har varit med i många olika programverksamheter under åren, men att det är först när de själva har velat vara med som de upplever att de har fått något ut av dem. Just viljan att förändra sig och ta emot hjälp är det som är det viktigaste för att eftervården skall fungera säger de.

För dom som vill så är det jättebra så det tror jag verkligen. Har man inte ens vilja till det förstår jag inte ens meningen med att gå dit. (Johannes)

Delsammanfattning - tolkning

Enligt Rungay (2004) så skapas en persons identitet i relation till andra människor. I den relationen kan skapas insikt om det egna beteendet och personen, varav en del är positivt och en del negativt. När trygghet finns i relationen och när man ser en möjlighet till förändring utan avvisning från den, kan personen förändra det som uppfattas som negativt, eftersom detta ständigt tär på och hotar relationen. Vi tycker kunna se detta mönster hos våra respondenter då de uppger att deras sociala nätverk har blivit viktigt för dem, och att

deras relationer med familj och vänner har blivit starkare nu. Genom dessa relationer så har de fått en möjlighet till att jobba med att rekonstruera sin identitet från att varit kriminell till att bli en mera normalt fungerande person. Dessa nätverk fungerar ju också som en motivation till att vidmakthålla sin förändring och ger stöd och uppbackning till arbetet med förändringen vilket också stämmer med mycket av den forskning och teori som vi har läst angående resiliens, coping, KASAM och salutogena modeller.

De eftervårdsprogram som de deltar i anser vi också ha stor betydelse för förändringen och vidhållandet av en ny livsstil och en ny identitet. Då det i dessa program finns möjligheter till att arbeta med sig själv och lära sig att hantera samt tackla de problem som uppstår på vägen mot en förändring. I programmen finns också goda förebilder i de personer som har gjort förändringar och helt klarat av att bryta med sitt kriminella och missbrukande liv. De personerna kan få en stor betydelse då de kan ge stöd och uppbackning men också visa att det är möjligt att förändra sig. Just dessa olika faktorer nämner Rungay (2004) som viktiga, för att kunna göra och bibehålla förändringen i sina liv, en förändring av sin identitet och en förändring av sättet att se på sig själv.

Vi tycker oss också kunna se att våra respondenter, nu när de har kommit ganska långt i sitt förändringsarbete, har utvecklat inte bara en stark resiliens utan också en god KASAM. Då de har en begriplighet av sin situation och de olika stimuli som de vet att de kommer att utsättas för. De kan hantera sin situation då de nu har skaffat sig olika resurser och kunskaper till det genom bland annat sitt sociala nätverk, sina program och sin livserfarenhet samt att de skaffat sig meningsfullhet, det vill säga att de är motiverade till att hålla i sin förändring (Antonovsky, 1991.) Kanske kan det vara just det att de nu har utvecklat stark resiliens och god KASAM. Som gör att det går att klarar av att hålla upp sin förändring och inte återfalla till kriminalitet eller missbruk.

8. Diskussion

I denna del av uppsatsen för vi en diskussion kring vårt arbete. Vi inleder med att svara på våra inledande frågeställningar. Därefter för vi en allmän diskussion kring syftet och våra egna tankar och reflektioner som har uppkommit under arbetet. Slutligen ger vi idéer och förslag på områden på vidare forskning som vi upplever är både relevanta och intressanta för denna del av det sociala arbetet vi skrivit om.

Vad är det som får personer, som tidigare begått brott av en sådan omfattning att det blivit en del av livsföringen, att välja en ny väg?

Det går inte att påvisa en specifik anledning, faktor eller metod som fått våra respondenter att välja en ny väg, från den kriminella livsstilen. Det är ofta flera faktorer som har spelat in och lika ofta är det en individuell väg fram till vändpunkten. Det finns dock vissa mönster som har utkristalliserat sig under studien. Det mest framstående är att det är en process som leder fram till brytningen. Denna process beskriver Rutter (2000) handlar om personligheten¹² vilket framgår även av vår studie. Processen är kantad av återfall och många kamper för att bryta med sin identitet som kriminell. Under processen inträffar ett flertal händelser som styr individerna mot en ny riktning. Genom förändringar i levnadssätt under denna process så sker det en personlig mognad där personerna beskriver hur de tänker till, reflekterar över sitt liv och kommer till insikt om hur det kriminella, och ibland missbrukande livet inte är det liv som de vill leva. Det sociala livet har också oftast en stor betydelse. Vilken betydelse det har, varierar. De flesta av våra informanter beskriver hur de önskar vara närvarande för sin familj och inser att den kriminella värld de levt i är ett hinder för detta. De beskriver att det är svårt att vara en god äkta man, en bra förälder eller en bra son och samtidigt leva i den kriminella världen, med alla dess ofta negativa attribut för den kriminelle och dennes sociala nätverk.

Skolgången har ofta varit problematisk för våra respondenter. De framgår att det var vanligt med omplaceringar inom olika stödinsatser som skoldaghem eller mindre skolgrupper. Reaktionerna på detta varierar, för en del blev detta ganska bra då de upplevde att de fick möta lärare som faktiskt brydde sig och som tog sig tid att hjälpa dem. För andra så blev detta bara mera bevis på att de var problembarn och "wrongdoers" (Rumgay, 2004). För dem fungerade dessa stödinsatser mera som ett kontaktskapande med andra "wrongdoers" och som en lärocentral i att göra kriminella handlingar. De flesta som varit med i våra intervjuer avslutade sin skolgång tidigt, då skolan var svår att kombinera med deras livsstil.

Kontakterna med socialtjänsten började tidigt för de flesta. Dessa kontakter mottogs inte positivt. Socialtjänsten sågs som negativ och som något som bara var i vägen och som ville förstöra. Denna bild av socialtjänsten ändrar sig dock när våra intervjupersoner börjar göra förändring i sina liv. Då uppger de att de har haft stöd av socialtjänsten och dess olika

¹² Se kapitel 4.

insatser som respondenterna har tagit del av. Varför det är så framgångsrikt av att de kände att det var de själva som ville ha kontakten. Upplevelsen var då att de då behövde, och hade nytta av kontakterna och stödet när de ville förändra sina liv.

De respondenter som har deltagit i någon form av frivilliga program som exempelvis NA¹³ eller AA¹⁴ uppger att programverksamheterna har varit viktiga och betydelsefulla för dem i deras förändringsarbete. Programmen har hjälpt dem mycket och de har bland annat fått jobba med sig själva, reflektera över sin situation och samtidigt fått förebilder som de har kunnat följa i sin kamp med sin förändring. Dessa förebilder har varit viktiga då det har visat att det går att förändra sin situation.

Hur växte förändringen fram?

Hur förändringen växte fram är individuellt. Men som tidigare framgått är det en process. En process av händelser under en längre tid som har påverkat respondenterna till att fatta beslut om en förändring. Dessa händelser som inträffat har fått till följd att våra intervjupersoner har stannat upp och börjat reflektera samt tänka över sin situation och sitt levnadssätt. Händelserna som inträffat har varit av varierande slag men de har haft det gemensamma att de har påverkat individerna till att göra en förändring. Det har ofta varit starka händelser som inträffat exempelvis att det har inträffat en allvarlig olycka, förändring i familjelivet genom att en ny bekantskap med en kvinna ingåtts eller att en födsel av ett barn inträffat. Att åka fast och bli dömd till att sitta inlåst på fängelse eller någon institution för ungdomar är också förekommande händelser.

Under denna process så uppger våra respondenter att det har skett en personlig mognad som har fått dem att inse att de vill göra en förändring. En personlig mognad som har haft en stor betydelse för framväxten av ett förändringsarbete. Framförallt då flera av våra intervjupersoner uppger att det viktigaste för deras förändring har varit dem själva. Detta beroende av att det är de själva som har fattat beslutet om en förändring och det är de själva som måste ta kampen för att lyckas. Då är det tydligt att den personliga mognaden haft stor betydelse. Denna mognad har bidragit mycket med att ge ork och vilja till förändringsarbetet.

Kan brytpunkter identifieras och vad karakteriserar dem?

Det går inte exakt att peka ut brytpunkterna för när våra intervjupersoner valde att göra en förändring av sitt liv. Men det går att identifiera ett flertal olika brytpunkter som ingår i den process som det är att göra en förändring. Brytpunkterna har varit olika starka händelser som har inträffat i våra respondenters liv. Händelserna karakteriseras av att det oftast varit starka händelser som fått konsekvenser för våra intervjupersoner. Konsekvenser som både

¹³ Anonyma narkomaner

¹⁴ Anonyma alkoholister

har varit positiva som exempelvis att ha fått barn eller träffat en kvinna som det har inletts en relation med. Men också konsekvenser som har fått negativa påföljder som exempelvis att bli dömd till ett fängelsestraff, institutionsvård eller att ha råkat ut för någon olycka som varit en följd av ens missbruk eller kriminalitet.

Till sist har dessa olika händelser satt sådana spår hos de personer vi mött, att de har kommit till insikt med att de inte kan fortsätta leva så längre. Just detta, att de har kommit till insikt själva, och sedan bestämt sig för att göra en förändring, kanske är den absolut sista pusselbiten till att skapa en brytpunkt i sitt liv. För att kunna bryta så har de oftast varit tvungna att helt säga upp bekantskaperna med sina vänner, inom det kriminella livet. Därefter har de kunnat återuppta gamla kontakter eller stärka familjekontakterna.

Några av våra respondenter har också deltagit i ett antal programverksamheter som de själva uppger har fungerat bra när de själva har bestämt sig för att delta. Just att det är de själva som har velat delta ser vi som en betydelsefull brytpunkt då det är tydligt att de försöker, och vill förändra sig.

Allmän diskussion

Vårt övergripande syfte med uppsatsen var att studera, beskriva och analysera förändringsprocesser som sker när personer lämnar ett liv där brottslighet spelat en viktig roll, utifrån deras eget perspektiv.

Förändringsprocesserna var väldigt individuella. Det var långa förändringsprocesser som de människor vi mött gått igenom. Vi kan se att det var omvälvande processer som tog lång tid och bestod av många olika händelser. Under denna process så skedde många saker men framförallt så uppstod det en personlig mognad och ett beslut om att förändra sitt liv. Precis som processerna var individuella, var faktorerna som spelade in under processen det. Något som var viktigt för att det skulle ske en förändringsprocess var att de själva mognade, att de själva bestämde och att det själva började göra en förändring av sitt liv.

Under arbetet med denna uppsats har vi funderat om, vad socialarbetare skall kunna göra för att förhindra och motverka att människor tar sådan vägval i livet att de inleder en kriminell bana vilken ofta kantas av missbruk. Då nästan samtliga av våra respondenter inledde sin kriminella karriär som unga, kretsade våra tankar om vad som skulle kunnat ha gjorts för de i tidig ålder. Vad är det vi skall ta med oss från denna uppsats ut i arbetet?

Alla våra respondenter fick avslutande hypotetiska frågor om vad de skulle ha gjort om de hade mött sig själva när de var yngre. Vilka åtgärder ansåg de skulle förhindra att de blev kriminella. Svaren varierar, men några saker som är gemensamma är bland annat att de skulle försökt skapa kontakt och prata med dem på olika sätt. De beskriver att de behövde någon som stöttade dem och de behövde bra förebilder. Samtidigt säger de att det troligen inte skulle haft någon effekt för de var redan på väg och de ville inte lyssna samt att de redan hade stor misstro till vuxna. Samtidigt som de säger att det behövdes vuxenkontakt men att

de inte ville lyssna samt att de inte skulle lyssna eftersom att misstron mot vuxna var stor går kanske inte riktigt ihop. Men det är säkert sanningen, för vi tror att det går att förhindra att människor väljer den kriminella vägen genom att skapa en god vuxen kontakt. Men för att det skall lyckas så behövs det en vuxen som kan bemöta ungdomarna på rätt sätt. En vuxen som bemöter ungdomar på rätt sätt är en vuxen som lyssnar, försöker förstå, visar att den förstår och som samtidigt kan vara rak och ärlig, anser vi. Att vara på det sättet är nog en bra start för att inleda en relation som kan motverka att en ung person utvecklar en kriminell livsstil. För att få en sådan relation, är det viktigt att vinna den andre personens förtroende. Att vinna förtroende hos en ungdom som är på glid och som är misstänksam mot vuxna är inte lätt, och det kommer att vara en svår väg fram till att lyckas. För att lyckas tror vi att det viktigaste är att som vuxen inte ge sig, att helt enkelt visa för den unge att jag finns och inte kommer backa av trots att den unge begår flera snesteg och uppträder avvisande. Vi anser att det är av stor vikt att en vuxen som möter ungdomar kan räcka fram handen, till stöd och hjälp och låta den hänga kvar där tills den unge är redo att ta den, för att kunna skapa en bra relation. Syftet är att ungdomen ska få ett sådant förtroende för en vuxen, att den vuxne kan stödja och hjälpa denne att undvika, eller komma ifrån ett kriminellt liv.

Genom att visa att jag som vuxen finns här, och att jag står kvar vad som än händer, är nog en av de lärdomar vi främst kommer att ta med oss ut i arbete från uppsatsen. Det är också någonting som vi skulle vilja ge som råd till andra som möter ungdomar i sitt arbete.

Framförallt funnits där vad skall jag säga... det det som behövdes var någon som jag kunde lita på och det funkade inte det var ju ingen som höll de... så kanske med facit i hand sett till att vara någon som jag kan lita på och känna jag finns här. (Johan)

Lärdomarna för oss som författare av denna uppsats har varit många under arbetet. Något som har varit extra intressant och nyttigt har varit resiliens med alla dess innebörder. Just det att det är så viktigt att kunna stå emot och kunna ha faktorer i din närhet som gör att du trots motgångar och svårigheter klara av att leva ett normalt liv och inte tar vägen med kriminalitet och missbruk har för oss varit intressant att utforska och få lära oss mycket av.

Resiliens och vikten av resiliens är saker som vi vill ta med oss ifrån uppsats arbetet. Vi vill lyfta fram betydelsen av att som socialarbetare kunna bidra med resiliens i relationer och arbete med ungdomar som befinner sig i utsatta livssituationer. För att kunna göra det så anser vi att det är viktigt att som våra respondenter nämner kunna lyssna, visa en förståelse samt vara en god förebild. Förebilder är något som de ofta nämner har blivit viktigt för dem när arbetar med sin förändring då de fått möta personer som har gått igenom samma svårigheter som dem men som har lyckats att komma ur dem. Vi anser att det är viktigt att också kunna förmedla en framtidstro och visa, trots motgångar och svårigheter som ungdomen möter, så är det möjligt att stå emot och vända problemen till något som istället kan ge styrka.

Vidare forskning

Det finns en mängd olika områden som skulle vara intressanta för vidare forskning. Att göra en studie ur ett genusperspektiv skulle vara intressant då vi i vår uppsats bara kom i kontakt med män. Vi upplever att det skulle vara väldigt spännande att kunna göra en jämförelse mellan män och kvinnor. Att göra en studie där det undersöks vilken betydelse den etniska härkomsten har för förändringsfaktorer skulle också vara väldigt intressant.

Sedan tror vi att det behövs större forskningsarbeten om vilka resultat olika insatser ger, dels för att förebygga för att folk går in i den kriminella världen och dels för att se vilka insatser som fungera när det gäller att stödja människor att lämna den kriminella världen.

Mera forskning kring resiliens är också något som vi vill se mer av. Resiliensbegreppet är intressant och vi tror att det sociala arbetet skulle tjäna på att veta mer om det. Det är ett begrepp som har stor betydelse för många delar av det sociala arbetet.

Litteraturförteckning

Andershed, Anna-Karin/ Henrik (2005): *Normbrytande beteende i barndomen*. Gothia förlag.

Antonovsky, Aaron (1991): *Hälsans mysterium*. Stockholm. Natur och Kultur.

Armgard, Lars- Olle/ Ronnby, Alf (1993): *Etik och idéhistoria i socialt arbete*. 2:a upplagan. Socionomen.

Baldwin, A.L (1993): *Contextual risk and resiliency during late adolescence*. Development and Psykopathologi.

Benard, Bonnie (1991). *Fostering Resiliency in Kids: Protective factors in the family, school, and community*. National resilience resource center. University of Minnesota. Hämtat från internet: http://www.cce.umn.edu/pdfs/CPE/Fostering_Resilience_012804.pdf (09-03-15)

Bronfenbrenner, Urie (1979). *The ecology of human development – Experiments by nature and design*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press

Bronfenbrenner, Urie (2005). *Making Human Beings HUMAN – Bioecological perspectives on human development*. Thousand Oaks. SAGE publications.

Carpelan K. S/ Andershed Anna-Karin, Andershed Henrik m fl. (2008): *Insatser för unga lagöverträdare. En systematisk sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet*. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete.

Eliasson, Rosemari (1995): *Forskningsetik och perspektivval*. Andra upplagan. Studentlitteratur. Lund.

Forkby, Torbjörn (2005): *Ungdomsvård på hemmaplan. Idéerna, framväxten, praktiken*. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete.

Forsman, B (1997): *Forskningsetik: en introduktion*. Lund. Studentlitteratur.

Goffman, Erving (1974): *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. Rabén & Sjögren. Stockholm.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lagerberg, Sundelin (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn - Forskningsmetoder och resultat*. Gothia.

Larsson, Sam (2005): *Teori, metod och empiri. I: Forskningsmetoder i socialt arbete*. (red) Larsson/ Lilja/ Mannheimer. Studentlitteratur. Lund.

Lantz, Annika (1993): *Intervjumethodik. Den professionellt genomförda intervjun*. Studentlitteratur. Lund.

Lazarus, Richard S/ Folkman, Susan. (1984) *Stress, Appraisal and Coping*. Springer Publishing Company: New York

Levin, C (1996): *Barnen mellan straff och behandling. I Vård av ungdomar med sociala problem*. (red.) Carpelan K.S. Stockholm. Liber.

Nøvik, Stene Torunn (1999): *Kunskap om kollektivet. I: Att bemästra. Motståndskraft, skyddsfaktorer och kreativitet bland utsatta barn, ungdomar och deras föräldrar*. (red) Gjärum, Grøholt, Sommerschild. Svenska föreningen för psykisk hälsa.

Olsson, Henny/ Sörensen, Stefan (2001): *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Liber. Stockholm.

Ottosson, J-O. (2004). *Psykiatri*. Upplaga 5. Stockholm.

Patel, Runa/ Davidson, Bo (1994). *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 2 uppl, Lund: Studentlitteratur.

Patel, Runa/ Tebelius, Ulla (1987). *Grundbok i forskningsmetodik*. Studentlitteratur. Lund.

Rumgay, Judith (2004): *Scripts for safer survival: Pathways out of female crime*. The Howard Journal Vol 43 No 4.

Rutter, M/ Haggerty, R/ Sherrod, L / Garmezy, N (red) (1996): *Stress, risk and resilience in children and adolescents. Processes, Mechanisms and Interventions*. Cambridge University Press. United Kingdom.

Rutter, Michael (2000); Resilience reconsidered: conceptual considerations, empirical findings, and policy implications. I: Jack P. Shonkoff & Samuel J. Meisels (red), *Handbook of early childhood intervention*. (2:a upplaga). Cambridge University. United Kingdom.

Sallnäs, Marie/ Oscarsson, Lars/ Vinnerljung, Bo (1999), *Dygnsvård för barn och ungdom 1983-1995 – förändring i vårdlandskapet sedan socialtjänstlagens tillkomst*, Särtryck ur Socionomen (forskningssupplement) nr 8, 1999, s. 1-20.

Sarafino Edward P (1997): *Health psychology: biopsychosocial interactions*. 3rd ed. New York.

Socialstyrelsen (2006) : Öppenvårdens former. En nationell kartläggning av öppna insatser i socialtjänstens barn- och ungdomsvård.

Socialstyrelsen (2008) *Barn och unga – insatser år 2007*. Rapport 2008:9. Hämtad från Internet 2009-03-25. <http://www.socialstyrelsen.se/NR/ronlyres/03BDAC8A-E918-4F20-A461-18A30B7E37DB/11054/2008449.pdf>

Svenning, Conny (2003): *Metodboken. Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling. Klassiska och nya metoder i informationssamhället. Källkritik på internet*. 5:e upplagan. Lorentz förlag. Eslöv.

Svensson, Robert (2006): *RAPPORT 2006:7 Ungdomar och brott åren 1995–2005. Resultat från sex självdeklarationsundersökningar bland elever i årskurs 9*. Brottsförebyggande rådet.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis : introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups

Turesson Björkhagen, Annelie (2009): *Mor i fängelse- mödrar och barn berättar. En analys av ungdomars resiliensprocess*. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete. Intellecta DocuSys AB Göteborg.

Walsh, Froma (1998): *Strengthening family resilience*. New York: Guilford Press.

Wittrock Ulla (2007): *Rapport 2007:20 Kriminalstatistik. 2006 Brottsförebyggande rådet*. Criminal STATISTICS. Official Statistics of Sweden.

Internetsidor

http://www.bra.se/extra/news/?module_instance=2&id=11 a(2009-03-16)

<http://www.ne.se/kort/socialekologi> (2009-03-20)

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> (2009-03-03)

Program och metoder

KRIM- programmet handlar om att få personer som har en kriminell livsstil att tänka annorlunda om kriminalitet. Programmet syftar till att bryta livsmönstret och tankemönstret för att förhindra fortsatt kriminalitet. Målet är, genom detta, att få personerna att känna igen tankemönstret och se samband mellan tanke och handling. Det handlar vidare om att visa möjligheter och alternativ och att förändringen ska bli bestående över tid.

ART bygger på tre grundstenar, *interpersonell färdighetsträning, ilskekontroll och moralträning*.

Färdighetsträningen består av en rad olika sociala färdigheter vilka tränas under lektioner och i daglig verksamhet flera gånger dagligen.

Iltskekontroll handlar om att lära sig självbehärskning för att förhindra vredesutbrott och våldshandlingar. Syftet är att ge verktyg till att lösa konfliktsituationer på andra sätt.

Moralträningen handlar om värderingar, etiska frågor och moral. Syftet är att lära sig visa respekt för varandra och träningen ökar förmågan att tillgodogöra sig innehållet i ovan nämnda delar.

PDS- programmet om dig själv används för att personer ska få reflektera över sina egna resurser och svårigheter. PDS är ett introduktionsprogram för ungdomar dömda till slutet ungdomsvård. Syftet är att de ska ges möjlighet att förändra sitt liv.

(information hämtad från: www.SiS.se)

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Socionomprogrammet

Människor förändras!

Vi söker personer
för
intervjuer
till
vår C-uppsats

Handledare:
Torbjörn Forkby
Göteborgs universitet

Studiens författare:
Henrik Svensson
Peter Tisén

Hej!

Vi är två socionomstudenter vid Göteborgs universitet som söker personer som vill bli intervjuade. Vi skriver en C-uppsats på utbildningens sjätte termin. Vi är intresserade av vad som får unga människor att byta inriktning i livet och hur vändprocesserna ser ut. Vi vill framförallt få kontakt med personer 18-30år, som tidigare begått brott av en sådan omfattning att det blivit en del av livsföringen, men som nu är på väg eller redan har lyckats bryta tidigare mönster.

Det finns idag ett stort intresse för hur olika stöd- och behandlingsinsatser bör utformas, bland annat för att minska återfall. Men vad är det då från personernas egna perspektiv som får dem att välja en ny väg? Hur ser de på samhällets stödinsatser och andra krafter som påverkat dem? I bästa fall skulle stöd- och behandlingsinsatser kunna gripa in och förstärka de mer spontana och naturliga förändringsprocesserna. Dessa frågor växte fram under vår praktik på ett ungdomshem och öppen behandlingsenhet för ungdomar hösten -08 och som vi nu vill fördjupa oss i.

För att få svar på våra frågor önskar vi komma i kontakt med personer som varit omhändertagna i enlighet med LVU¹⁵, LSU¹⁶ eller varit dömda till fängelse. De personer som är aktuella för oss att intervjuas är de som tidigare haft brottsligt beteende av någorlunda omfattning, men som idag är motiverade att bryta med sin gamla identitet eller redan anser sig ha brutit med sitt tidigare liv.

Vi söker personer för intervjuer genom ungdomshem, KRIS¹⁷ och socialtjänst. Vi hoppas att ni har kontakt med personer som varit eller är hos er och som kan berätta om deras beslut att bryta med sitt tidigare beteende.

Vi följer de forskningsetiska riktlinjer som finns vilket innebär för de vi intervjuar att:

- Vi informerar om syftet med vår studie.
- Personerna har själv rätt att bestämma över sin medverkan.
- Vi garanterar att obehöriga inte får ta del av det just intervjupersonerna säger.
- Informationen vi får fram kommer endast användas i vår C-uppsats.

¹⁵ Lagen om vård av ungdom

¹⁶ lagen om sluten ungdomsvård

¹⁷ Kriminellas revansch i samhället

Vill du vara med i vår studie: Människor förändras!

Vi vill intervjua dig för att få kunskap om vad som varit betydelsefullt för dig för att fatta beslut om förändring och finna en ny inriktning i ditt liv, utan brottslighet. Det finns många lockelser att stå emot och svårigheter att övervinna när man väljer en ny livsinriktning. Människors egna erfarenheter är viktiga för att fler ska kunna få ett bra stöd och nya möjligheter när de vill få en nystart i sina liv.

Vi som söker kontakt med dig utbildar oss till socialarbetare. En del av utbildningen handlar om att skriva en uppsats där man undersöker olika frågor närmare. Vi är övertygade om att det är viktigt att lyssna till människors erfarenheter för att själva bli bra socialarbetare.

Den uppsats vi ska skriva är en del i vår utbildning. Uppsatsen är ett forskningsarbete vilket innebär att vi följer så kallade "etiska riktlinjer". Det finns några saker som är viktiga.

- Det är självklart du själv som bestämmer om du vill medverka i studien eller inte.
- Du kan fram till att vår uppsats trycks upp, när som helst säga att du inte vill medverka. Vi kommer att spela in intervjuerna på band och skriver sedan ut dem. Den som vill kan få läsa utskriften av sin egen intervju, om man vill kontrollera vad som sagts och göra ändringar.
- Ingen annan än vi som skriver uppsatsen och vår handledare kommer att ha tillgång till intervjuerna. Vi kommer också att förvara materialet från intervjuerna så att ingen annan kan komma åt det. Vi kommer inte berätta för någon annan vad just du har sagt. Det kommer heller inte gå att känna igen vad en viss person sagt i uppsatsen.
- Intervjuerna kommer enbart att användas för denna uppsats.

För att vara med i vår studie, eller har du frågor om studien innan du anmäler dig, önskar vi att du kontaktar oss på något av telefonnumren nedan. Intervjuerna kommer att ta ca:40-60minuter. Dessa kommer att genomföras under veckorna 9-13 under våren -09.

Kontakta gärna oss dagtid.

Henrik Svensson

Student

Tel: xxxx-xx xx xx

Peter Tisén

Student

Tel: xxxx-xx xx xx

Handledare: Torbjörn Forkby

Forskare, fil dr i socialt arbete: Göteborgs universitet

Tel: xxxx-xx xx xx

Frågeformulär

Vi vill intervjua dig för att få kunskap om vad som varit betydelsefullt för dig för att fatta beslut om förändring och finna en ny inriktning i ditt liv, utan brottslighet. Vi tror att människors egna erfarenheter är viktiga för att fler ska kunna få ett bra stöd och nya möjligheter när de vill få en nystart i sina liv. En del av vår utbildning handlar om att skriva en uppsats där man undersöker olika frågor närmare. Vi är övertygade om att det är viktigt att lyssna till människors erfarenheter för att själva bli bra socialarbetare.

Våra frågor handlar om vad som påverkat dig att besluta dig att ändra ditt liv.

Den uppsats vi ska skriva är en del i vår utbildning. Uppsatsen är ett forskningsarbete vilket innebär att vi följer så kallade "etiska riktlinjer". Det finns några saker som är viktiga.

- Det är självklart du själv som bestämmer om du vill medverka i studien eller inte.
- Du kan fram till att vår uppsats trycks upp, när som helst säga att du inte vill medverka. Vi kommer att spela in intervjuerna på band och skriver sedan ut dem. Den som vill kan få läsa utskriften av sin egen intervju, om man vill kontrollera vad som sagts och göra ändringar.
- Ingen annan än vi som skriver uppsatsen och vår handledare kommer att ha tillgång till intervjuerna. Vi kommer också att förvara materialet från intervjuerna så att ingen annan kan komma åt det. Vi kommer inte berätta för någon annan vad just du har sagt. Det kommer heller inte gå att känna igen vad en viss person sagt i uppsatsen.
- Intervjuerna kommer enbart att användas för denna uppsats.
- Kommer det någon fråga du inte vill eller kan svara på så säger du till

Obs! Underfrågorna är endast till för stöd och kan se olika ut beroende på vad som framkommer av svaren från respondenterna.

Barn- och ungdomsperioden

Vi har sökt personer som har befunnit sig i samhällets vård av någon form. Det viktiga för oss är inte vad du gjort som fick dig att hamna där. Det viktiga för oss är vad som fått dig att ta dig ur det. Vi vill försöka förstå vad som påverkat dig i olika perioder i livet att fatta olika beslut.

Om du tänker tillbaka på ditt tidigare liv, kan du beskriva hur din barndom såg ut?

Relationer i familjen? Hur din familjesituation såg ut? Hur såg det sociala nätverket ut? Hur var kontakten med dina föräldrar? Hade du någon kontakt med socialtjänst eller liknande? Förebilder i familjen/ vänner och bekanta? Hur såg din barndom ut? Fritidsintressen?

Vilka personer var betydelsefulla för dig under uppväxten?

Skola? Ledare? Hur såg eventuellt alkohol och drog användande ut? Hur du kunde du själv påverka allt som hände i ditt liv? Vad var viktigt för dig? Vad gillade du att göra under din fritid?

Kan du berätta om en konkret situation som beskriver hur du var under den tiden?

Vad hade du för framtidsplaner? Hur hanterade du bekymmer? Hur var din attityd mot vuxna/ lärare/andra? Vad gjorde du när du kände dig ledsen/ glad/arg, orolig? Hur fungerade du med lärare och andra?

Tiden då förändringsbeslutet fattades

Om vi hoppar fram till den period då du bestämde dig för att förändra ditt liv.

Kan du beskriva vad som gjorde att du bestämde dig för att förändra ditt liv?

Kan du berätta om när du började uppfatta en förändring? Vad berodde detta på? Relationer i familjen/ nya relationer (professionella + familjära)? Hur såg din familjesituation ut? Hur såg det sociala nätverket ut? Hur var kontakten med dina föräldrar? Hur tror du att andra uppfattade dig? Hade du någon kontakt med socialtjänst eller liknande? Förebilder i familjen? Förebilder bland vänner, bekanta och professionella?

Vilka personer var viktiga för dig under denna tid?

Vad gjorde dem viktiga för dig? Hur såg eventuellt alkohol och drog användande ut? Hur fungerade din skolgång/ fritid/ arbete?

Hur förändrades du som person under den tiden?

Hur (i vilken grad) du kunde du själv påverka det som hände i ditt liv? Vad var viktigt för dig? Vad gillade du att göra under din fritid? Vad hade du för planer hur hanterade du bekymmer som du fick? Hur var din attityd mot vuxna/ lärare/ andra? Vilka kan du vända dig till om du behöver praktisk hjälp eller känslomässigt stöd?

Tiden efter förändringsbeslutet

Nu har du beskrivit hur ditt liv såg ut före och under den tid som du utvecklades till den är idag. Nu kommer frågorna handla mer om den period som följer efter det att du bestämt dig för att förändra ditt liv.

Hur blev relationen till dem umgicks mest med innan ditt beslut?

Stärktes relationer till någon? Avslutade du någon relation som tidigare var viktig.

Har du deltagit i någon form av eftervårdsprogram?

Vilken form av program? Vad har den betytt för dig? Vad tror du den kan innebära för andra i din situation?

Hur lever du idag, vilka personer är viktiga för dig idag?

Finns personer kvar som fanns med vid tiden före beslutet om att förändra ditt liv?

Hypotetiska frågor

Vad skulle du ha gjort, om du mött dig själv som du var innan allt detta hände?

En hypotetisk fråga men den kan kanske belysa något som person sagt tidigare om vad skulle förändrat eller hindrat honom att hamna där han hamnade.

Vilken åtgärd skulle du satt in för att förhindra att du hamnade där du varit?

Kan ge svar på om de program som finns fungerar eller om något annat borde finnas.

Avslut

Finns det något du tycker är viktig att tillägga som vi inte frågat om?